
Analyse Natura 2000-doelensystematiek op basis van beheerplannen van de Natura 2000-gebieden

Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen

T. van Vreeswijk, A.M. Schmidt, A. van Kleunen en L. van den Bremer

---

Analyse Natura 2000-doelensystematiek op basis van beheerplannen van de Natura 2000-gebieden

Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen

T. van Vreeswijk¹, A.M. Schmidt¹, A. van Kleunen² en L. van den Bremer²

1 Wageningen Environmental Research

2 Sovon Vogelonderzoek Nederland

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Environmental Research (Alterra) in opdracht van en gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoekthema 'Biodiversiteit Terrestrisch' (projectnummer BO-11-019.01-006).

Wageningen Environmental Research

Wageningen, januari 2017

Rapport 2779B

Vreeswijk, van, T., A.M. Schmidt, A. van Kleunen en L. van den Bremer, 2017. *Analyse Natura 2000-doelensystematiek op basis van beheerplannen van de Natura 2000-gebieden; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen*. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 2779B. 40 blz.; 15 fig.; 5 tab.; 20 ref.

In dit rapport worden de resultaten van de analyse van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen beschreven. Onder Natura 2000-doelensystematiek wordt hier verstaan de wijze waarop de Natura 2000-doelen op landelijk en gebiedsniveau zijn geformuleerd. Hiervoor is een toetsingskader opgesteld aan de hand van de voorwaarden die er zijn gesteld aan het formuleren en uitwerken van de doelstellingen op Europees en nationaal niveau. Er wordt geconcludeerd dat de implementatie van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen, ofwel de nadere uitwerking van de Natura 2000-doelen in de beheerplannen, niet aan alle toetsingscriteria voldoet. In dit rapport worden op basis van de resultaten alleen aanbevelingen gedaan voor verbeteringen van de Checklist beheerplannen. In het hoofdrapport (Schmidt et al., 2016) wordt nader ingegaan op mogelijke oorzaken en gevolgen. Voor een vervolg wordt aanbevolen de resultaten terug te koppelen aan de voortouwnemers en opstellers van de beheerplannen, om meer inzicht te krijgen in de toepasbaarheid van de Natura 2000-doelensystematiek in de praktijk.

Trefwoorden: Natura 2000, doelendocument, doelensystematiek, evaluatie, toetsingskader, beheerplannen

Dit rapport is gratis te downloaden van <http://dx.doi.org/10.18174/404087> of op www.wur.nl/environmental-research (ga naar 'Wageningen Environmental Research' in de grijze balk onderaan). Wageningen Environmental Research verstrekt *geen* gedrukte exemplaren van rapporten.

© 2016 Wageningen Environmental Research (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, E info.alterra@wur.nl, www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en/of zijn voorbehouden.

Wageningen Environmental Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Environmental Research Rapport 2779B | ISSN 1566-7197

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

	Woord vooraf	5
	Samenvatting	7
1	Inleiding	9
	1.1 Aanleiding	9
	1.2 Doelstelling	9
	1.3 Leeswijzer	10
2	Methode	11
	2.1 Toetsingskader Natura 2000-doelensystematiek	11
	2.1.1 Coherent (interne samenhang)	12
	2.1.2 Coherent met andere beleidsopgaven	12
	2.1.3 Prioritering	12
	2.1.4 Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden (SMART)	12
	2.1.5 Consistent	13
	2.1.6 Robuust	13
	2.1.7 Flexibel	13
	2.1.8 Toetsingskader in Checklist beheerplannen	14
	2.2 Toetsingskader vertaald naar vragen voor de inventarisatie van de beheerplannen	14
	2.2.1 Coherent (interne samenhang)	14
	2.2.2 Coherent met andere beleidsopgaven	15
	2.2.3 Prioritering	15
	2.2.4 Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden (SMART)	15
	2.2.5 Consistent en Alomvattend	16
	2.2.6 Robuust	16
	2.2.7 Flexibel	16
	2.3 Selectie beheerplannen van Natura 2000-gebieden	17
3	Resultaten inventarisatie beheerplannen	19
	3.1 Coherent (interne samenhang)	19
	3.2 Coherent met andere beleidsopgaven	20
	3.2.1 De Programmatische Analyse Stikstof	20
	3.2.2 De Kaderrichtlijnwater	20
	3.2.3 Het Nationaal Natuurnetwerk	21
	3.2.4 Natuurwetgeving buiten natuurbeschermingswet	21
	3.3 Prioritering	23
	3.4 SMART	23
	3.4.1 Specifiek, Meetbaar uitwerken van doelen	23
	3.4.2 Acceptabel	26
	3.4.3 Tijdgebonden	27
	3.5 Flexibel	28
	3.5.1 Ambitie t.a.v. Natura 2000-doelen	28
	3.5.2 Andere en complementaire doelen	28
4	Conclusies & aanbevelingen	30
	4.1 Conclusies	30
	4.2 Aanbevelingen voor Checklist beheerplannen	31

Literatuur	33
Bijlage 1 Toetsingskader	35
Bijlage 2 Toetsingscriteria in Checklist beheerplannen	36
Bijlage 3 Onderzochte beheerplannen	39

Woord vooraf

Dit rapport dient als achtergronddocumentatie bij het rapport Analyse Natura 2000 doelensystematiek en -doelen (Schmidt et al., 2016). In dit rapport wordt uitgebreid verslag gelegd van de analyse van de Natura 2000-doelensystematiek gebaseerd op een selectie van beheerplannen van Natura 2000-gebieden. Advies wordt gegeven over verbeteringen in de Natura 2000-doelensystematiek, met name wat betreft de handreiking voor de beheerplannen. Het onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Environmental research en Sovon Vogelonderzoek Nederland en is begeleid door een begeleidingscommissie met vertegenwoordigers van het ministerie van EZ, het ministerie van I&M en provincies. Het rapport biedt een handvat voor de daadwerkelijke evaluatie van de Natura 2000-doelen, die is uitgesteld vanwege vertraging van het beheerplanproces. Bij dezen dank ik iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit rapport.

Anne Schmidt

Samenvatting

Dit onderzoek is onderdeel van het beleidsondersteunend onderzoeksproject Natura 2000-doelen dat wordt uitgevoerd door Wageningen Environmental Research en Sovon in opdracht van het ministerie van Economische Zaken (EZ), Directie Natuur en Biodiversiteit. Een van de doelstellingen van dit onderzoek is de analyse van de Natura 2000-doelensystematiek. Onder Natura 2000-doelensystematiek wordt hier verstaan de wijze waarop de Natura 2000-doelen op landelijk en gebiedsniveau zijn geformuleerd en uitgewerkt. Om deze analyse te kunnen staven, is inzicht nodig in hoeverre de doelensystematiek is toegepast in de beheerplannen. In dit rapport worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd.

Hiervoor zijn 31 ontwerp- en definitieve beheerplannen doorgenomen aan de hand van bepaalde toetsingscriteria. De toetsingscriteria zijn afgeleid uit meerder documenten waarin is voorgeschreven welke voorwaarden er aan het formuleren en uitwerken van de Natura 2000-doelen gesteld dienen te worden. Uit deze documenten komt naar voren dat coherentie (samenhang onderling en met ander beleid), prioritering, SMART formuleren en flexibiliteit (ofwel de ruimte voor nadere invulling op gebiedsniveau) de belangrijkste voorwaarden ofwel criteria zijn bij het formuleren en nader uitwerken van de Natura 2000-doelen.

De resultaten tonen aan dat bij de afweging hoe de doelen uit te werken vrijwel geen gebruikgemaakt wordt van de informatie die bekend is over de relatieve bijdrage van het gebied aan de realisering van de landelijke Natura 2000-doelen en de landelijke staat van instandhouding van een soort of habitatype. De afstemming tussen de Natura 2000-doelen en andere beleidsopgaven is erg verschillend uitgewerkt, afhankelijk van het type beleid. Zo is de Programmatische Aanpak Stikstof (indien van toepassing) in veel beheerplannen geïntegreerd. Ook wordt de functie van de Flora- en faunawet in veel beheerplannen besproken, voornamelijk met betrekking tot het naleven van bepaalde vereisten van deze wet bij uitvoering van bestaand en toekomstig gebruik/(natuur)beheer. Er wordt echter in weinig beheerplannen specifiek uitgewerkt welke opgaven en doelen er voor de Kaderrichtlijn Water en het Nationaal Natuurnetwerk gelden, welke maatregelen er voor deze beleidsopgaven worden genomen, welke Natura 2000-doelen hiervan profiteren en hoe dit bijdraagt aan de realisatie van deze doelstellingen. Er wordt in minder dan de helft van de beheerplannen aangegeven hoe er prioriteit wordt gegeven aan de sense of urgency (indien van toepassing). Het SMART formuleren van de doelen voldoet alleen aan de SMART-criteria acceptabel en tijdgebonden. De gebiedsdoelen ten aanzien van oppervlakte, kwaliteit en populatie worden in erg weinig beheerplannen specifiek en meetbaar uitgewerkt. Of de doelen en maatregelen die in het beheerplan zijn gesteld realistisch zijn, is in dit onderzoek niet getoetst. Dat vergt een vrij uitgebreide analyse, zoals bij de haalbaarheid van landelijke doelen en referentiewaarden is uitgevoerd (Bijlsma et al., 2014; Foppen et al., 2016), hetgeen niet paste binnen het budget en de tijd in dit onderzoek. De flexibiliteit ofwel de ruimte voor een eigen invulling van de voor het gebied vastgestelde Natura 2000-doelen is niet terug te vinden in het ambitieniveau van de beheerplannen. Voor vrijwel alle doelstellingen geeft men aan, of kan worden afgeleid uit het beheerplan, dat er wordt gestreefd naar het realiseren van de opgaven die er in het aanwijzingsbesluit zijn gesteld. Van aanvullende inspanningen die niet noodzakelijk zijn voor het realiseren van deze doelstellingen is niet vaak sprake.

Aan de hand van deze resultaten wordt geconcludeerd dat de implementatie van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen, ofwel de nadere uitwerking van de Natura 2000-doelen in de beheerplannen, niet aan alle in dit onderzoek vastgestelde (en mede op de Checklist beheerplannen gebaseerde) toetsingscriteria voldoet. In het hoofdrapport (Schmidt et al., in prep.) wordt nader ingegaan op mogelijke oorzaken en gevolgen. In dit rapport worden op basis van de resultaten alleen aanbevelingen gedaan voor verbeteringen van de Checklist beheerplannen, zoals de aanbeveling om beter uit te werken wat er wordt verwacht ten aanzien van het kwantificeren van de kwaliteit van het habitatype en leefgebied van de soorten. Er wordt tevens aanbevolen om de resultaten terug te koppelen aan een selectie van de voortouwnemers en opstellers van de beheerplannen in een rondetafeldiscussie om de achterliggende oorzaken verder in kaart te kunnen brengen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Dit onderzoek is een onderdeel van het beleidsondersteunend onderzoeksproject (BO) Evaluatie Natura 2000-doelen dat wordt uitgevoerd door Wageningen Environmental Research en Sovon in opdracht van het ministerie van Economische Zaken (EZ), Directie Natuur en Biodiversiteit. Een van de doelstellingen van bovengenoemd BO is de evaluatie van de Natura 2000-doelen-systematiek. Onder Natura 2000-doelen-systematiek wordt verstaan 'de systematiek voor de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau' (ministerie van LNV, 2006) (Figuur 1).

Figuur 1 De verschillende ruimtelijke schaalniveaus waarbinnen de Natura 2000-doelen zijn geformuleerd en uitgewerkt (Bron: Ministerie van LNV, 2006).

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het evalueren van de toepassing van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen. Op basis van een toetsingskader (toetsingscriteria), opgesteld aan de hand van de voorschriften van de EC (Europese Commissie, 2011a; 2011b en 2012), het Natura 2000-doelendocument (ministerie van LNV, 2006) en de Rijksnatuurvisie 2014 (ministerie van Economische Zaken, 2014), is geëvalueerd in hoeverre de doelen, zoals uitgewerkt in de beheerplannen, aan deze toetsingscriteria voldoen. Op basis van dit onderzoek worden in het hoofdrapport (Schmidt et al., 2016) aanbevelingen gedaan om de Natura 2000-doelensystematiek waar nodig aan te passen en/of te verbeteren. Deze aanbevelingen zullen in 2016 ook in het licht geplaatst worden van de Fitness Check van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt besproken hoe de evaluatie van de toepassing van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen is uitgevoerd (methode). In hoofdstuk 3 worden de resultaten per toetsingscriterium gepresenteerd. In hoofdstuk 4 worden de resultaten samengevat, wordt een mogelijke verklaring gegeven en wordt ook besproken welke mogelijkheden er zijn tot verbetering.

2 Methode

2.1 Toetsingskader Natura 2000-doelensystematiek

Om de Natura 2000-doelensystematiek te kunnen toetsen, is een toetsingskader opgesteld (Schmidt et al., in prep.). In deze paragraaf wordt uitgelegd wat dit toetsingskader is en hoe dit is vertaald naar concrete toetsingsvragen voor de evaluatie van de toepassing van de doelensystematiek in de beheerplannen.

Het toetsingskader is opgesteld op basis van de voorschriften die zijn gesteld aan het formuleren en uitwerken van de Natura 2000-doelen, door verschillende instanties en in meerdere documenten, namelijk:

- de voorschriften van de Europese Commissie,
- het Natura 2000-doelendocument uit 2006 (ministerie van LNV, 2006) en
- de Rijksnatuurvisie (ministerie van Economische Zaken, 2014). Dit met de kanttekening dat de Rijksnatuurvisie 2014 een veel bredere context heeft dan de Europese richtlijnen.

De voorschriften van de Europese Commissie betreffen de Vogelrichtlijn (Richtlijn 79/409/EEG) en de Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG), de rapportageformats en -handleidingen (Europese Commissie, 2011a; Europese Commissie, 2011b; Europese Commissie, 2011c; Europese Commissie, 2011d; Europese Commissie, 2011e) en de notitie van de Europese Commissie over de formulering van instandhoudingsdoelen (Europese Commissie, 2012).

In het hoofdrapport (Schmidt et al., 2016) wordt diepgaander uitgewerkt wat deze voorschriften zijn en waarom deze aan de formulering van de doelen gesteld worden. Uit deze documenten komt naar voren dat coherentie (intern en met ander beleid), prioritering, het SMART (= specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) formuleren van doelen en flexibiliteit (ofwel het bieden van ruimte voor vrije invulling op gebiedsniveau) de belangrijkste uitgangspunten of criteria zijn bij het formuleren en nader uitwerken van de Natura 2000-doelen (Tabel 1 en Bijlage 1).

Tabel 1 Het toetsingskader met de verschillende criteria die worden gesteld aan het formuleren van de Natura 2000-doelen, door verschillende instanties en in meerdere documenten.

Toetsingscriteria	Voorschriften Europese Commissie	Natura 2000- doelendocument	Rijksnatuurvisie 2014
Coherent intern	X	X	
Coherent ander beleid		X	X
Prioritering	X	X	
Specifiek, Meetbaar	X	X	
Acceptabel		X	X
Realistisch	X	X	
Tijdgebonden		X	
Consistent	X		
Alomvattend	X		
Robuust		X	X
Flexibel		X	X

Per criterium wordt hierop in de volgende subparagrafen een korte toelichting gegeven. Deze criteria zijn als toetsingskader gebruikt bij het evalueren van de implementatie van de Natura 2000-doelensystematiek, ofwel de nadere uitwerking van de Natura 2000-doelen op gebiedsniveau in de beheerplannen. Op basis van deze criteria zijn de in de beheerplannen nader uitgewerkte doelen getoetst. Per toetsingscriteria zijn verschillende vragen opgesteld op basis waarvan de beheerplannen zijn onderzocht. In onderstaande paragrafen worden de toetsingscriteria kort toegelicht.

2.1.1 Coherent (interne samenhang)

Coherentie betreft de interne samenhang, oftewel de samenhang tussen de instandhoudingsdoelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn op verschillende ruimtelijke schaalniveaus (Europees, nationaal, regionaal en gebiedsniveau), maar ook de samenhang tussen de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebiedenonderling, ofwel de – ruimtelijke – samenhang van het Natura 2000-netwerk (Schmidt et al., in prep.).

2.1.2 Coherent met andere beleidsopgaven

Coherentie betreft de samenhang van de instandhoudingsdoelen en -maatregelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn met de doelen en maatregelen van andere Europese richtlijnen (bijvoorbeeld de Kaderrichtlijn Water en de Kaderrichtlijn Marien) en met ander provinciaal, nationaal en internationaal beleid, bijvoorbeeld beleid t.a.v. economische sectoren, zoals de landbouw-, visserij- en recreatiesector (Schmidt et al., 2006).

2.1.3 Prioritering

Prioritering gaat over de voorkeur geven aan de realisatie van een gunstige staat van instandhouding van bepaalde soorten en habitattypen, afhankelijk van het relatieve belang van Nederland voor de Europese Unie (EU-belang) en op een lager schaalniveau het relatieve belang van het Natura 2000-gebied voor Nederland (nationaal belang). Prioritering is ook afhankelijk van de huidige staat van instandhouding van soorten en habitattypen en de urgentie voor het nemen van maatregelen om verslechtering te voorkomen (Schmidt et al., 2006).

2.1.4 Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden (SMART)

2.1.4.1 Specifiek

Met specifiek wordt door de Europese Commissie bedoeld dat de instandhoudingsdoelen geformuleerd worden voor specifieke soorten en habitattypen en met duidelijk gedefinieerde condities (ecologische vereisten) waaraan voldaan moet worden om desbetreffende instandhoudingsdoelen te bereiken.

Be specific - relate to a particular interest feature (species or habitat type) and define the condition(s) required to satisfy the conservation objective (Europese Commissie, 2012).

2.1.4.2 Meetbaar

Met meetbaar wordt door de Europese Commissie bedoeld dat de doelen toetsbaar zijn, zodat het mogelijk is om de mate van doelbereik te monitoren, te beoordelen en hierover te rapporteren. Dat betekent dat doelen in de vorm van meetbare variabelen (bijvoorbeeld oppervlakte), meeteenheden (bijvoorbeeld aantal hectares) en parameters (bijvoorbeeld een trend) geformuleerd worden.

Be measurable and reportable - enabling monitoring to be undertaken to determine whether the conservation objectives are being met and for the purposes of Article 17 of the Habitats Directive (Europese Commissie, 2012).

2.1.4.3 Acceptabel

Acceptabel betekent dat er voor de doelen maatschappelijk en politiek-bestuurlijk draagvlak is (Schmidt et al., 2006).

2.1.4.4 Realistisch

Met realistisch wordt door de Europese Commissie (2012) bedoeld dat de doelen binnen een aannemelijke tijdsperiode en met beschikbare middelen te realiseren zijn.

Be realistic - given a reasonable time-frame and application of resources (Europese Commissie, 2012).

2.1.4.5 Tijdgebonden

Tijdgebonden houdt in dat er een termijn wordt gesteld aan de realisatie van de doelen. Aan de doelen van de VR en HR is geen termijn verbonden. Ook het Rijk stelt dit niet als voorwaarde. Er mag van de EC echter geen verslechtering plaatsvinden, hetgeen betekent dat er wel een termijn verbonden is aan de maatregelen om een mogelijke verslechtering tegen te gaan (Schmidt et al., 2006).

2.1.5 Consistent

Met consistent wordt door de Europese Commissie bedoeld dat de Natura 2000-doelen op een vergelijkbare wijze geformuleerd worden, zodat vergelijking mogelijk is tussen de landelijke doelen en gebiedsdoelen en de gebiedsdoelen onderling (Schmidt et al., 2006).

Be consistent in approach - the structure of conservation objectives should, as far as is possible, be the same across all (UK Natura 2000) marine sites, and at sites supporting the same interest feature, use similar attributes and targets to describe favourable condition (Europese Commissie, 2012).

Met alomvattend wordt door de Europese Commissie bedoeld dat de Natura 2000-doelen alle aspecten omvatten die nodig zijn om de status van een soort en habitatype als gunstig of ongunstig te kunnen beoordelen (Schmidt et al., 2006).

Be comprehensive - the attributes and targets should cover the properties of the interest feature necessary to describe its condition as either favourable or unfavourable (Europese Commissie, 2012).

2.1.6 Robuust

Robuust heeft er mee te maken of men bij de doelformulering rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen door onder meer natuurlijke dynamiek en klimaatverandering. Hierbij speelt de afweging of doelen 'toekomstbestendig' zijn oftewel ook op langere termijn realiseerbaar zijn (Schmidt et al., 2006).

2.1.7 Flexibel

Onder flexibel wordt hier verstaan, conform de principes van het Natura 2000-doelendocument, dat er ruimte wordt gelaten voor een nadere uitwerking in omvang, ruimte, tijd (en kwaliteit) van de instandhoudingsdoelen op regionaal en/of gebiedsniveau.

Het begrip flexibiliteit komt in het kader van de Fitness Check van de EC (Broekmeijer et al., 2015) herhaaldelijk naar voren en wordt daar anders geïnterpreteerd. Daar wordt door de geïnterviewde stakeholders de wens geuit om de doelen niet op specifieke habitatypen en soorten te richten en ook niet te lokaliseren binnen de Natura 2000-gebieden, zodat er gemakkelijker gesaldeerd kan worden en er meer ruimte kan worden geboden aan bijvoorbeeld economische ontwikkelingen. Dit is overeenkomstig de uitgangspunten van de Rijksnatuurvisie 2014. In dit onderzoek is de invalshoek van het Natura 2000-doelendocument gevolgd, aangezien dat ook het vertrekpunt is van dit onderzoek (zie Schmidt et al., 2006).

2.1.8 Toetsingskader in Checklist beheerplannen

Voor het opstellen van de beheerplannen is de Checklist beheerplannen uitgegeven (Regiebureau Natura 2000, 2009). Deze checklist is bedoeld als leidraad bij het opstellen van de beheerplannen. De Commission Note (Europese Commissie, 2012) en de Rijksnatuurvisie 2014 (ministerie van Economische Zaken, 2014) zijn echter later uitgebracht dan de Checklist beheerplannen, waardoor bepaalde toetsingscriteria niet concreet zijn uitgewerkt in de checklist (zie hiervoor Tabel 2). In Bijlage 2 wordt Tabel 2 toegelicht, waarin uitgebreider wordt beschreven of (en zo ja, waar en op welke manier) de toetsingscriteria in de checklist zijn uitgewerkt. In hoofdstuk 4 wordt op basis van deze bevindingen aanbevolen hoe de checklist zou kunnen worden verbeterd.

Tabel 2 De mate waarop de uitgangspunten van de doelensystematiek in de Checklist beheerplannen (Regiegroep Natura 2000, 2009) is uitgewerkt.

Uitgangspunten doelensystematiek	In Checklist uitgewerkt?	Waar?
Coherent landelijke doelen en kernopgaven	Onvoldoende	Paragraaf Instandhoudingsdoelstellingen (checkpunt 10 & 16)
Coherent ander beleid	Ja	Paragraaf Bestaand beleid en wet en regelgeving (checkpunt 27 - 28); Waterparagraaf (checkpunt 31 - 34); Stikstofparagraaf (checkpunt 35 - 38).
Prioritering a.d.h.v. sense of urgency	Ja	Paragraaf Maatregelen (checkpunt 24)
Specifiek, Meetbaar	Onvoldoende	Meetbaar: Paragraaf Instandhoudingsdoelen (checkpunt 13, 14, 17, 18, 20)
Acceptabel	Ja	Paragraaf Sociaal economische aspecten (checkpunt 39, 40)
Realistisch	Onvoldoende	Paragraaf Maatregelen (checkpunt 26)
Tijdgebonden	Ja	Paragraaf Instandhoudingsdoelstellingen (checkpunt 16 & 18); Paragraaf Maatregelen (checkpunt 24)
Consistent	niet in checklist opgenomen	-
Alomvattend	niet in checklist opgenomen	-
Robuust	Onvoldoende	Paragraaf Instandhoudingsdoelstellingen (checkpunt 11)
Flexibel	Deels	Paragraaf Instandhoudingsdoelstellingen (checkpunt 9)

2.2 Toetsingskader vertaald naar vragen voor de inventarisatie van de beheerplannen

2.2.1 Coherent (interne samenhang)

Om aan te tonen of er in het beheerplan sprake is geweest van besef van en handelen in het kader van interne samenhang is onderzocht:

- in hoeverre er nadere invulling is gegeven aan de kernopgaven op landschapsniveau;
- of de relatieve bijdrage (of het relatieve belang) van het gebied aan de realisering van de landelijke doelen/de landelijke staat van instandhouding (mede) zijn gebruikt bij de afweging wat men wil realiseren en wat men aan mankracht, materieel en gelden hiervoor besluit in te zetten.

Het laatste punt heeft tevens te maken met prioritering, maar is onder dit criteria behandeld vanwege de relatie met de landelijke doelen.

Concreet geeft dit de volgende vragen:

1. Wordt er bij de uitwerking van de doelen in de beheerplannen rekening gehouden met de relatieve bijdrage van het gebied aan de staat van instandhouding van een habitattypen of een soort en aan de realisering van het landelijke doel?
2. Zijn de kernopgaven gebruikt bij de uitwerking van de te realiseren Natura 2000-doelen? Zo ja, op welke manier?

2.2.2 Coherent met andere beleidsopgaven

De beheerplannen zijn onderzocht op de mate van afstemming tussen de Natura 2000-doelen en een aantal belangrijke Europese en nationale beleidsopgaven, namelijk de Programmatische Analyse Stikstof (PAS), de Kaderrichtlijn Water (KRW), het Nationaal Natuurnetwerk (NNN) (voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) en Natuurwetgeving buiten natuurbeschermingswet (Flora- en faunawet (FFW) en Boswet). De afstemming is in geval van de PAS, de KRW en het NNN getoetst door in kaart te brengen of er wordt aangegeven of deze beleidsopgave in het gebied van toepassing is en zo ja, of de hieronder vallende maatregelen (die voor realisering van de Natura 2000-doelen relevant zijn) ook in het beheerplan worden omschreven. Voor de FFW en de Boswet is getoetst of er wordt gespecificeerd voor welke Natura 2000-doelen en zo ja, op welke wijze, de wetten bescherming bieden.

Concreet geeft dit de volgende vragen:

1. Komen de beleidsopgaven ter sprake (PAS, KRW, NNN, FFW en Boswet)?
2. Wordt er uitgewerkt welke van de hieronder vallende maatregelen relevant zijn voor realisering van de Natura 2000-doelen (PAS, KRW, NNN)?
3. Wordt er gespecificeerd welke Natura 2000-doelen door de wet worden beschermd en op welke wijze (FFW, Boswet)?

2.2.3 Prioritering

In het doelendocument (ministerie van LNV, 2006) zijn voor bepaalde gebieden kernopgaven met een Sense of Urgency toegekend. In het doelendocument is gedefinieerd dat een Sense of Urgency is toegekend als binnen nu en 10 jaar mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Dit betekent dat voortgang van huidig beheer niet meer voldoende is, maar dat in de eerste beheerplanperiode maatregelen getroffen moeten worden om de achteruitgang te keren. Met de Sense of Urgency heeft het Rijk al een voorzet gegeven voor welke doelen urgent handelen prioriteit heeft. In de beheerplannen is gekeken (indien een Sense of Urgency van toepassing is) of er prioriteit is gegeven aan deze Sense of Urgencies.

Concreet geeft dit de volgende vragen:

1. Is er aan de kernopgaven met een Sense of Urgency prioriteit gegeven (t.o.v. de andere gestelde doelen)?

2.2.4 Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden (SMART)

In de aanwijzingsbesluiten zijn de doelen voor soorten en habitattypen van alle Natura 2000-gebieden opgenomen. Deze Natura 2000-doelen moeten in een beheerplan SMART worden uitgewerkt, namelijk door per doel aan te geven welke oppervlakte, welke kwaliteit en welke populatieaantallen (omvang) en waar in het gebied de doelen (ruimte) zullen worden gerealiseerd (Specifiek, Meetbaar), of er sociaaleconomisch draagvlak is voor de uitvoering van het beheerplan (Acceptabel) en wanneer de doelen gerealiseerd worden (Tijdgebonden). Van de aspecten die verband houden met Specifiek en Meetbaar (nl. omvang en ruimte) is het aspect omvang het meest relevant, omdat met deze gegevens kwantitatief (Meetbaar) kan worden aangetoond of de doelen worden gerealiseerd. In dit onderzoek is daarom gefocust op dit onderdeel. Of de doelen realistisch (i.e. haalbaar en betaalbaar) zijn, is in dit onderzoek niet getoetst. Haalbaar en betaalbaar zijn als voorwaarden gesteld aan de maatregelen (niet aan de doelen) in de Checklist beheerplannen. Er is door het Rijk en provincies in 2009 afgesproken om de eerste beheerplanperiode te richten op behoudsopgaven, hetgeen niet zonder meer wil zeggen dat die ook haalbaar zijn. Dit criterium is niet getoetst, want hoe dit objectief te toetsen? Dat vergt een vrij uitgebreide analyse, zoals bij de haalbaarheid van landelijke doelen of referentiewaarden is uitgevoerd (Bijlsma et al., 2014; Foppen et al., 2016), hetgeen niet paste binnen het budget en de tijd van dit onderzoek.

Concreet geeft dit de volgende vragen:

1. Wordt er in meetbare eenheden aangegeven wat voor oppervlakte en welk kwaliteitsniveau voor het habitatype wordt nagestreefd?

-
2. Wordt er in meetbare eenheden aangegeven wat voor omvang en welk kwaliteitsniveau er aan leefgebied voor de soort wordt nagestreefd?
  3. Wordt er in meetbare eenheden aangegeven welke populatieomvang men voor de soort nastreeft (alleen voor HR en VR soorten)?
  4. Wordt er in het beheerplan aangegeven of er sociaaleconomisch draagvlak is voor het beheerplan?
  5. Wordt er aangegeven binnen welke termijn men de doelen wil realiseren?

2.2.5 Consistent en Alomvattend

Deze uitgangspunten zijn niet getoetst. De verwachting is dat de doelen volgens deze uitgangspunten in de aanwijzingsbesluiten zijn vastgesteld. Van de opsteller van het beheerplan wordt in die zin niet nogmaals verwacht om invulling te geven aan deze criteria, aangezien het zwaartepunt hiervan bij het vaststellen van de doelen ligt en niet zozeer bij de uitwerking hiervan.

2.2.6 Robuust

Dit uitgangspunt is niet getoetst. Wat men onder dit begrip verstaat en hoe men dit kan implementeren in huidig en toekomstig natuurbeleid wordt momenteel concreter uitgewerkt (Bijlsma et al. 2015; Sanders et al. 2015). Dat er momenteel nog geen uitgewerkte definitie is van dit begrip, maakt dit punt moeilijk toetsbaar. In de checklist beheerplannen staat wel dat de beschrijving van de natuurwaarden ecologisch moet worden onderbouwd door middel van een landschapsecologische systeemanalyse conform het Werkkader Landschapsecologische Systeemanalyse, waarbij de koppeling gelegd wordt tussen biotiek en abiotiek. In dit project is niet nader onderzocht of dat inderdaad ook het geval is.

2.2.7 Flexibel

Er is getoetst of er bij het opstellen van het beheerplan sprake is geweest van een (positieve) flexibele houding ten aanzien van de Natura 2000-doelen door na te gaan of er in het beheerplan wordt aangegeven:

1. dat men zich meer wil inspannen dan nodig is voor realisatie van de doelstelling(en), zoals vastgelegd in de aanwijzingsbesluiten;
2. dat er ook wordt gestreefd (met specificatie) naar andere natuurdoelen naast de al voorgeschreven Natura 2000-doelen. Met andere natuurdoelen wordt bedoeld dat er rekening wordt gehouden met natuurwaarden die niet expliciet in het aanwijzingsbesluit zijn benoemd of op andere wijze als beleidsopgave gelden, en toch door de opsteller van het beheerplan belangrijk worden geacht. Hieronder vallen ook de doelen die golden toen het gebied nog Beschermd Natuurmonument (BN) was. Voor deze doelen geldt, sinds de Crisis- en Herstelwet is aangenomen, dat er een keuzemogelijkheid in plaats van een verplichting is om deze BN-doelen in een beheerplan uit te werken (artikel 19ia, in samenhang met artikel 16 van de Nb-wet);
3. dat de complementaire doelstellingen (ondanks dat deze zijn komen te vervallen) toch vanuit eigen ambitie in het beheerplan worden opgenomen. Voor een beperkt aantal soorten en habitattypen waren namelijk in eerste instantie in de aanwijzingsbesluiten ook "complementaire doelen" geformuleerd. Het ging daarbij om soorten en habitattypen die onder druk staan en waarvoor Nederland in Europees verband een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Van deze habitattypen en soorten was bekend dat de realisering van de landelijke doelen niet voldoende kon worden gegarandeerd op basis van hun aanwezigheid in de Natura 2000-gebieden. Realisering van het landelijke doel was daarin afhankelijk van de 'voorkomens' in gebieden buiten het Natura 2000-netwerk. Om toch realisering van de landelijke doelen mogelijk te maken puur op basis van de aanwezigheid in de Natura 2000-gebieden, werd besloten om voor deze habitattypen en soorten in een beperkt aantal Vogelrichtlijngebieden Habitatrichtlijndoelen toe te kennen (en andersom) en aan een beperkt aantal Habitatrichtlijngebieden "ontwikkeldoelen" toe te kennen. Deze complementaire doelstellingen zijn in een wijzigingsbesluit (d.d. 13 maart 2013) echter weer komen te vervallen.

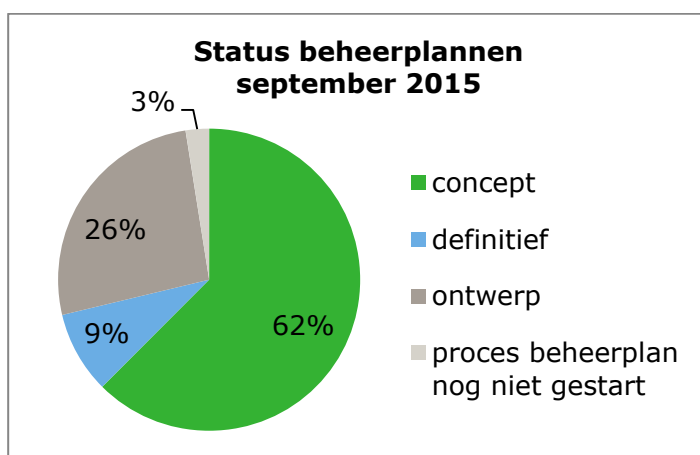
Concreet geeft dit de volgende vragen:

1. Hoe vaak is er voor de Natura 2000-doelen een hoger ambitieniveau gehanteerd dan gesteld in de aanwijzingsbesluiten?

2. Hoe vaak worden er in het beheerplan naast de Natura 2000-doelen nog andere natuurdoelen gesteld?
3. Zijn de complementaire doelen opgenomen in het beheerplan, ondanks dat deze zijn komen te vervallen?

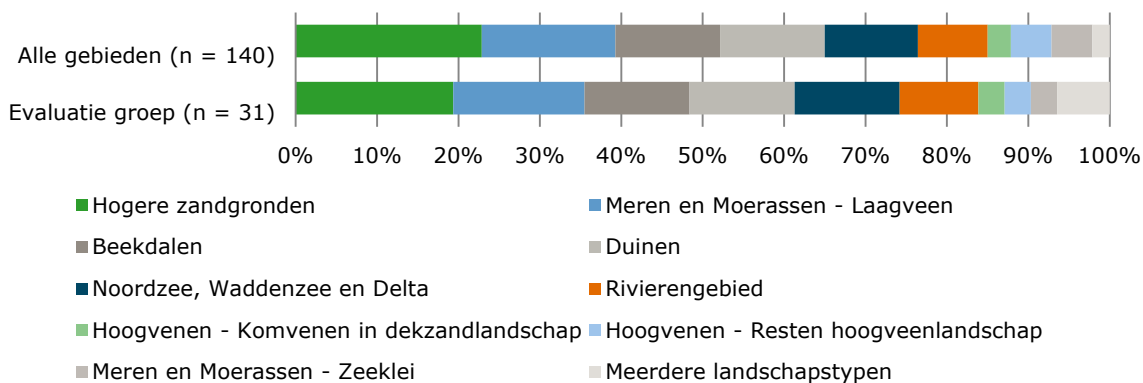
2.3 Selectie beheerplannen van Natura 2000-gebieden

Voor het onderzoek naar de doorwerking van doelensystematiek in de beheerplannen zijn in totaal 31 Natura 2000-beheerplannen doorgenomen (Bijlage 3). Deze beheerplannen zijn geselecteerd o.b.v. de status van het beheerplan ten tijde van het onderzoek (september 2015), het landschapstype (ministerie van LNV, 2006), de voortouwnemer en de richtlijnen waaronder het gebied valt. Er is gekozen om alleen de gebieden waarvan een ontwerp of definitief beheerplan bekend was, mee te nemen in de verdere selectieprocedure (categorie groen en paars; Figuur 2), omdat beheerplannen in de conceptfase nog incompleet kunnen zijn en inhoudelijk nog veel kunnen veranderen. Daarnaast zijn de beheerplannen geselecteerd op landschapstype (Figuur 3), omdat ieder landschapstype een eigen benadering vraagt t.a.v. natuurbeheer, wat mogelijk effect heeft gehad op de wijze waarop invulling is gegeven aan de doelen. Van het landschapstype 'Meren en Moerassen - Afgesloten zeearmen en randmeren' en 'Heuvelland' waren (nog) geen ontwerp of definitieve beheerplannen vastgesteld. Deze landschapstypen zijn daarom niet meegenomen in het verdere selectieproces. Daarnaast zijn er drie gebieden die meerdere landschapstypen bevatten, waarvan twee beheerplannen in ontwerp fase waren (39_Vecht en Beneden-Reggegebied en 53_Buurserzand & Haaksbergerveen). Deze gebieden zijn interessant vanuit het oogpunt dat er daardoor verschillende kernopgaven voor deze gebieden gelden, waardoor mogelijk conflictsituaties kunnen ontstaan en daarom mogelijk een afweging moet worden gemaakt in prioritering van doelen. Vanwege dit aspect zijn deze gebieden apart geselecteerd. Daarnaast kan de wijze waarop de doelen zijn uitgewerkt ook afhangen van het type voortouwnemer (ministerie van EZ, Provincies, Rijkswaterstaat (RWS) en Defensie), omdat de voortouwnemers vrij waren om volgens eigen inzicht de beheerplannen op te stellen (ministerie van LNV, 2006). De geselecteerde gebieden (of beheerplannen) zijn daarom tevens een redelijk accurate weergave van het aantal gebieden waarvoor de verschillende type voortouwnemers in Nederland verantwoordelijk zijn (Figuur 4). Als laatste zijn de te evalueren beheerplannen zodanig geselecteerd dat deze een realistische afspiegeling zijn van de Habitat- en Vogelrichtlijngebieden in heel Nederland (Figuur 4), om eventuele verschillen in uitwerking van de doelen van beide richtlijnen te kunnen achterhalen. Voor de Vogelrichtlijn is namelijk, naast een behoud- of verbeteropgave voor oppervlakte en kwaliteit, ook een numeriek doel voor populatiegrootte gesteld.

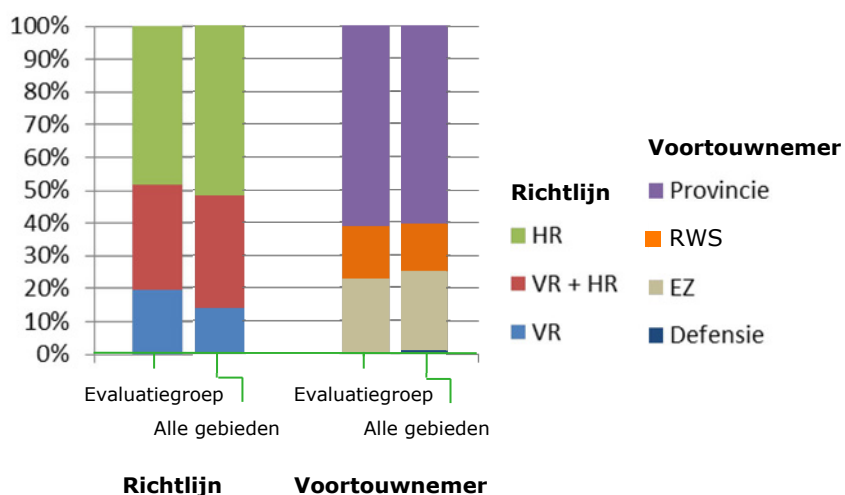

Figuur 2 Status van de beheerplannen van de 160 Natura 2000-gebieden in september 2015 (Bron: Ministerie van EZ).

De landschapstypen als selectiecriteria voor de te evalueren beheerplannen

Figuur 3 De landschapstypen van de beheerplannen in de evaluatie groep als weerspiegeling van de verdeling hierin op nationaal niveau. Alle gebieden is, exclusief de gebieden met landschapstypen 'Meren en Moerassen - Afgesloten zeearmen en randmeren' en 'Heuvelland' (n = 20), omdat deze plannen allemaal nog in de conceptfase waren en exclusief de gebieden waarvan het landschapstype onbekend was.

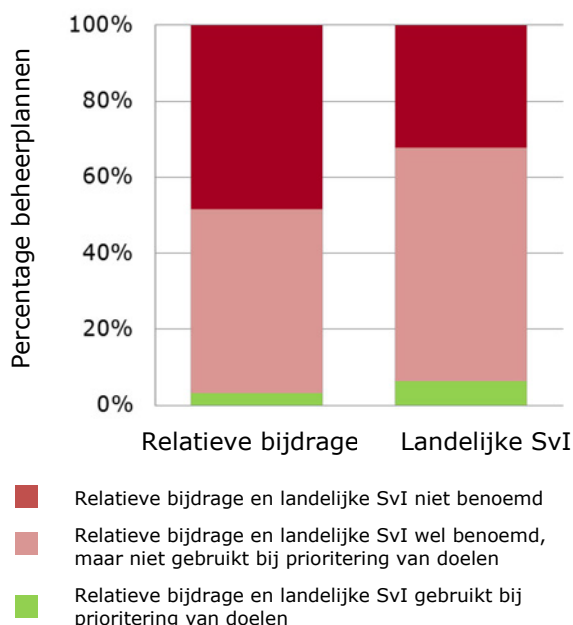
Figuur 4 Verdeling van de Natura 2000-gebieden met een bepaalde beschermingsstatus (links) en type voortouwnemer (rechts) van de selectie (31) van beheerplannen, ofwel de evaluatiegroep in vergelijking met alle Natura 2000-gebieden. HR = Habitatrichtlijn. VR = Vogelrichtlijn.

3 Resultaten inventarisatie beheerplannen

3.1 Coherent (interne samenhang)

De relatieve bijdrage en landelijke staat van instandhouding (SvI) komen in respectievelijk 16 en 21 van de 31 geëvalueerde beheerplannen ter sprake (Figuur 5). In respectievelijk 1 en 2 van deze beheerplannen komt naar voren dat de relatieve bijdrage van het gebied aan de realisering van de landelijke doelen en de landelijke SvI (mede) zijn gebruikt bij de afweging wat men wil realiseren en wat men aan mankracht, materieel en gelden hiervoor besluit in te zetten. Zo is in het beheerplan van Voornes Duin bij een conflicterende situatie tussen de lepelaar en de aalscholver besloten om de lepelaar prioriteit te geven boven de aalscholver. Bij de afweging die daaraan vooraf is gegaan, is gebruikgemaakt van het relatieve belang van de Voornes Duin voor Nederland en Europa en de landelijk SvI van de soorten. In het beheerplan van de Lepelaarplassen wordt gekozen om geen extra beheermaatregelen voor de lepelaar te nemen, ondanks dat de lepelaar in de Lepelaarplassen momenteel niet meer broedend is waargenomen. Er is hiervoor gekozen, omdat extra inspanningen voor terugkeer van de lepelaar in de Lepelaarplassen niet nodig worden geacht, aangezien er al wordt voldaan aan de verplichting van de Habitatrichtlijn om de lepelaar op landelijk niveau in een gunstige staat van instandhouding te brengen en te houden.

**Prioritering doelen a.d.h.v. relatieve bijdrage
en landelijke SvI**

Figuur 5 Het gebruik van de relatieve bijdrage van het gebied aan de realisering van de landelijke doelen en de landelijke staat van instandhouding in de 31 geëvalueerde beheerplannen.

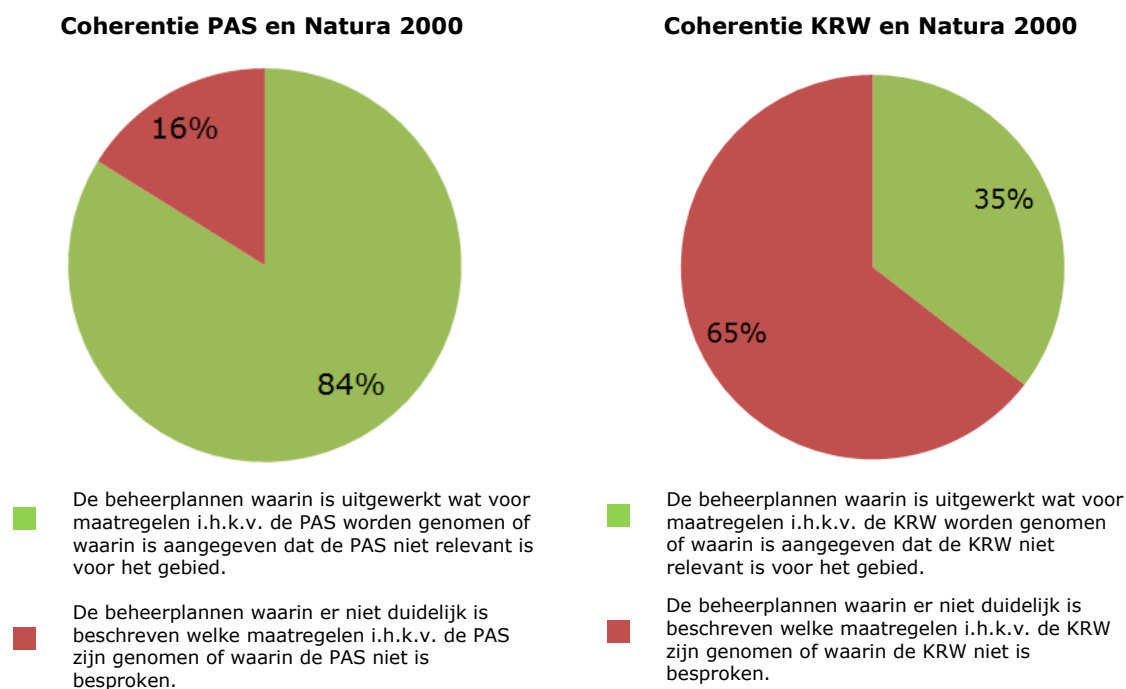
Kernopgave

In 25 van de 31 geëvalueerde beheerplannen wordt aangegeven wat voor kernopgave er geldt. In 14 daarvan wordt concreet uitgewerkt hoe men er invulling aan geeft.

3.2 Coherent met andere beleidsopgaven

3.2.1 De Programmatische Analyse Stikstof

In 84 procent van de geëvalueerde beheerplannen wordt uitgewerkt wat voor maatregelen in het kader van dit beleid worden genomen of er wordt, in het geval dat de PAS voor het gebied niet relevant is, duidelijk aangegeven dat de PAS niet relevant is (Donkergroen; Figuur 6). In drie beheerplannen is niet duidelijk beschreven welke maatregelen nu in het kader van de PAS zijn genomen en in twee beheerplannen wordt de PAS niet besproken. In de beheerplannen waarin de PAS-maatregelen zijn uitgewerkt, bestaat het maatregelenpakket grotendeels uit PAS-maatregelen. De PAS-gebiedsanalyse wordt wel op verschillende wijze in het beheerplan verwerkt. Soms wordt de gebiedsanalyse als apart hoofdstuk opgenomen. In een ander beheerplan wordt een korte samenvatting gegeven van de PAS-analyse en bij weer een andere groep beheerplannen is een deel van de PAS-analyse op verschillende plekken in het beheerplan verwerkt.

Figuur 6 Coherentie Natura 2000-beleid met stikstofbeleid (PAS) en waterbeleid (KRW) zoals uitgewerkt in de 31 geëvalueerde beheerplannen.

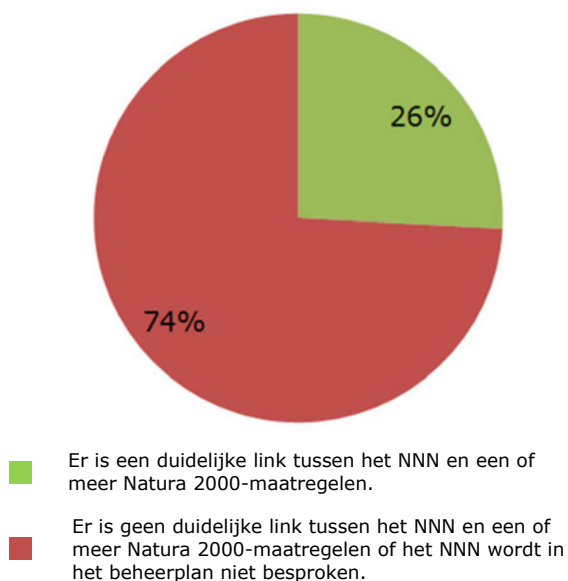
3.2.2 De Kaderrichtlijnwater

In 35 procent van de geëvalueerde beheerplannen wordt uitgewerkt wat voor maatregelen in het kader van de KRW worden genomen of er wordt aangegeven dat de KRW niet relevant is (Donkergroen; Figuur 6). In twee beheerplannen komt de KRW niet ter sprake. In de andere achttien beheerplannen wordt de KRW vaak wel toegelicht of wordt bijvoorbeeld aangegeven dat de KRW-opgave goed samengaat met de uitvoering van het N2000-beleid, maar wordt niet uitgewerkt op welke manier zich dit naar het maatregelenpakket vertaalt.

3.2.3 Het Nationaal Natuurnetwerk

In 26 procent van de geëvalueerde beheerplannen wordt aangegeven welke maatregelen gerelateerd zijn aan het NNN-beleid (rood; Figuur 7). Zo wordt er bijvoorbeeld in het beheerplan van de Sallandse Heuvelrug een maatregel omschreven voor de korhoen, waarbij vermeld wordt dat deze onder het NNN valt en zal worden gefinancierd door SNL-gelden en wordt een maatregel voor de kamsalamander voorgesteld die wordt uitgevoerd buiten het Natura 2000-gebied in de NNN-zone. Het Nationaal Natuurnetwerk (NNN) komt in 6 beheerplannen niet ter sprake. In de andere 17 beheerplannen waar de NNN wel ter sprake komt, samen 74 procent van het totaal van geëvalueerde beheerplannen behelzend, wordt de relatie tussen het NNN en het Natura 2000-gebied in algemene termen besproken. Zo wordt vaak gemeld dat het NNN en het Natura 2000-beleid goed op elkaar aansluiten, zonder dat hier wordt gespecificeerd wat dan zo goed op elkaar aansluit. Andere redelijk vaak terugkomende uitspraken zijn de melding dat het NNN bijdraagt aan de realisatie van de Natura 2000-doelen, dat het Natura 2000-gebied onderdeel is van het NNN en dat de maatregelen (deels) zijn geborgd middels NNN-gelden.

Coherentie NNN en Natura 2000

Figuur 7 Coherentie Natura 2000-beleid met het Nationaal Natuurnetwerk (NNN) zoals uitgewerkt in de 31 geëvalueerde beheerplannen.

3.2.4 Natuurwetgeving buiten natuurbeschermingswet

De Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (FFW) komt in 29 van de 31 beheerplannen ter sprake. Er zijn grofweg drie verschillende categorieën te onderscheiden. De meest voorkomende categorie is de relatie tussen de FFW en het bestaand en toekomstig gebruik van het gebied en/of het (natuur)beheer (categorie oranje; Figuur 8). Zo wordt in een aantal beheerplannen aangegeven dat door de FFW de algemene zorgverplichtingsbepaling en de verbodsbepalingen gelden wanneer binnen de begrenzing ingrepen worden gepleegd (98; 99). In andere beheerplannen wordt specifiek aangegeven wanneer de FFW in acht wordt genomen, bijvoorbeeld bij uitvoering van projecten, onderhoud en beheer van de watergangen en kunstwerken, bij de houtoogst en bij jacht, fauna beheer en schadebestrijding.

In sommige gebieden zijn in het kader van beheer en schadebestrijding uitzonderingen gemaakt. Zo wordt in meerdere beheerplannen aangegeven dat het is toegestaan om op agrarisch in gebruik zijnde gronden, naast de landelijke schadesoorten, ook een aantal andere vogelsoorten te doden of te

verontrusten (verjagen) (e.g. 36; 39; 48; 50; 51; 53; 54). Daarnaast wordt er in 71 procent van de geëvalueerde beheerplannen toegelicht wat de werking van de FFW is (categorie groen; Figuur 8), namelijk de bescherming van inheemse dier- en plantensoorten. In sommige beheerplannen wordt aangegeven welke ISHD hiermee direct door de FFW worden beschermd. In het beheerplan van Achter de Voort Agelerbroek en Voltherbroek bespreekt men bijvoorbeeld:

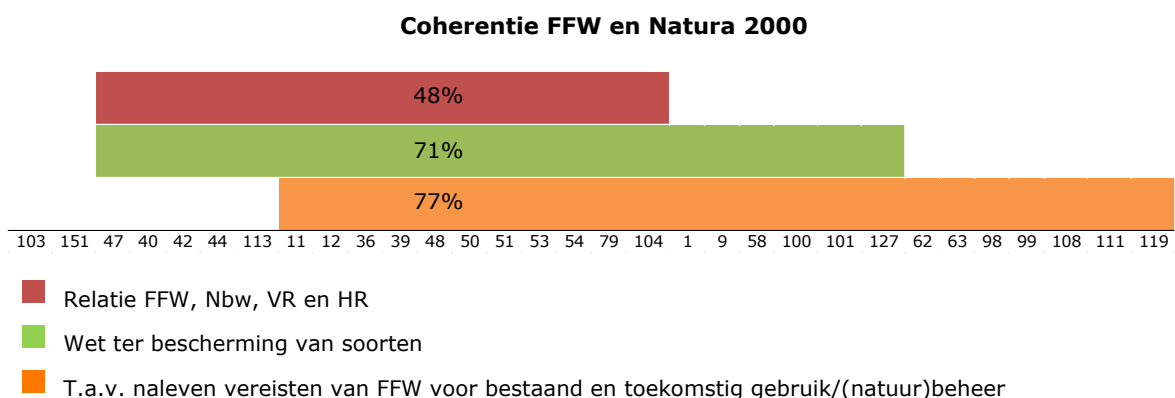
“De flora- en faunawet zorgt op basis van haar soort-beschermende karakter voor de bescherming van de instandhoudingsdoelen. Voor de doelsoorten Kamsalamander en Zeggekorfslak kan dat heel direct, omdat het eigenstandige doelen betreft. Voor de betreffende Habitattypen loopt dit indirect, omdat een Habitatype meerdere soorten flora en fauna vertegenwoordigt.” (Dienst Landelijk Gebied & Staatsbosbeheer, 2015, p. 101).

Daarnaast wordt er in 48 procent van de geëvalueerde beheerplannen beschreven wat de relatie is tussen de FFW, de Natuurbeschermingswet (Nbw), de Europese Vogelrichtlijn en/of de Habitatrichtlijn (categorie rood; Figuur 8). Zo wordt bijvoorbeeld in het beheerplan van Achter de Voort Agelerbroek en Voltherbroek de relatie tussen de Nbw en de FFW als volgt uitgelegd:

“Beide wetten zijn een implementatie van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, waarbij de Flora- en faunawet ook aan niet-Vogelrichtlijn en niet-Habitatrichtlijnsoorten bescherming biedt. Na inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 is de gebiedsbescherming vastgelegd in de Nederlandse wetgeving; in de Flora- en faunawet is dit gebeurd voor de soortenbescherming. De Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en faunawet zijn complementair. Dit betekent dat in een concreet geval zowel een Natuurbeschermingswetvergunning als een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet noodzakelijk kan zijn.” (Dienst Landelijk Gebied & Staatsbosbeheer, 2015, p.96).

De Boswet

De Boswet komt in 15 van de 31 geëvalueerde beheerplannen ter sprake, maar blijft een toelichting over het verband tussen de bescherming die deze wet biedt en de in het gebied aangewezen Natura 2000-doelen achterwege. In twee beheerplannen worden, net als bij de FFW, de werking en regelgeving van deze wet toegelicht, maar blijft het onduidelijk of deze wet ook in dit gebied specifiek geldt en zo ja, voor welke ISHD dit consequenties heeft (98; 99). In zeven beheerplannen (alle van voortouwnemer Provincie Overijssel) wordt de Boswet alleen genoemd in het kader van de nieuwe Wet Natuurbescherming, waar de Boswet onder gaat vallen (36; 39; 48; 50; 51; 53; 54). In vier beheerplannen wordt aangegeven dat het gebied onder de werking van de Boswet valt en wordt de wet toegelicht (duurzame instandhouding van het bos middels een meldings- en herplantplicht) (100; 101; 104; 151). Er wordt geen verband gelegd tussen de Boswet en de opgave voor de Natura 2000-doelen. In de resterende twee beheerplannen wordt alleen besproken dat er wordt gecontroleerd op naleving van vergunningen en ontwikkelingen in het kader van de Boswet.

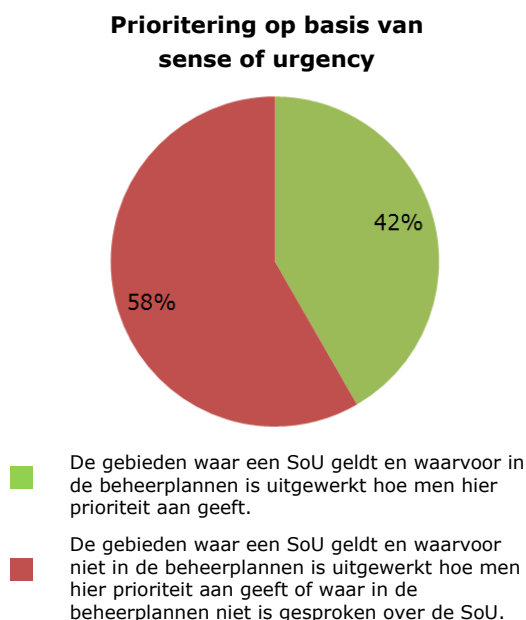

Figuur 8 De verschillende manieren waarop de Flora- en faunawet (FFW) ter sprake komt in de 31 geëvalueerde beheerplannen. De nummers op de x-as zijn de gebiedsnummers van de Natura 2000-gebieden. Nbw = Natuurbeschermingswet. VR = Vogelrichtlijn. HR = Habitatrichtlijn.

3.3 Prioritering

Er is in 12 van de 31 geëvalueerde gebieden sprake van een of meer Sense of Urgency (SoU). In 42 procent van de 12 geëvalueerde beheerplannen wordt uitgelegd hoe men invulling en prioriteit heeft gegeven aan deze SoU's (Figuur 9). In 2 van deze beheerplannen wordt de SoU niet besproken en in 5 van de 12 beheerplannen wordt de SoU wel genoemd, maar wordt niet expliciet besproken hoe men invulling heeft gegeven aan deze SoU's.

Figuur 9 Prioritering Natura 2000-doelen op basis van de uitwerking van de sense of urgency-opgaven in de beheerplannen.

3.4 SMART

Het specifiek en meetbaar uitwerken van de doelen wordt in veel beheerplannen achterwege gelaten (zie 3.4.1). In de meeste beheerplannen wordt wel aangegeven welke termijnplanning voor het realiseren van de doelstellingen wordt gehanteerd (zie 3.4.2). Daarbij wordt gesproken in termijnen van beheerplanperiodes, niet in concrete maanden of jaren. De sociaaleconomische paragraaf wordt in de meeste beheerplannen behandeld (zie 3.4.3), maar wordt niet overal concreet gemaakt.

3.4.1 Specifiek, Meetbaar uitwerken van doelen

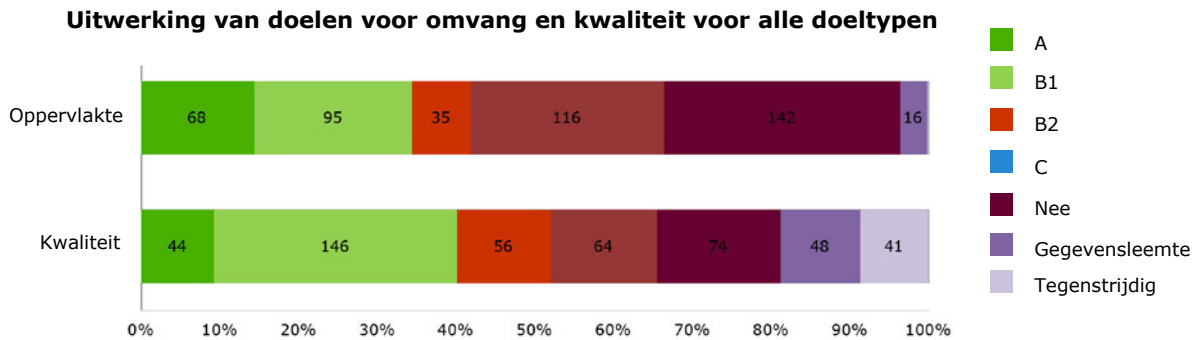
Oppervlakte

Voor 14 procent van de Natura 2000-doelen wordt aangegeven hoeveel hectaren men in totaal aan leefgebied of habitatype nastreeft (Categorie A; Figuur 10). Vaak betreft dit habitattypen (Categorie A; Figuur 11). Bij 20,1% van de Natura 2000-doelen is er niet specifiek aangegeven hoeveel hectaren men aan leefgebied of habitatype wil behouden, maar kan dit wel herleid worden, omdat er elders in het beheerplan is aangegeven hoeveel hectaren het huidige habitatype of leefgebied omvat (Categorie B1; Figuur 10). Dit is echter alleen mogelijk als het om een behoudsopgave gaat en betreft dus ook alleen doelen met een behoudsopgave.

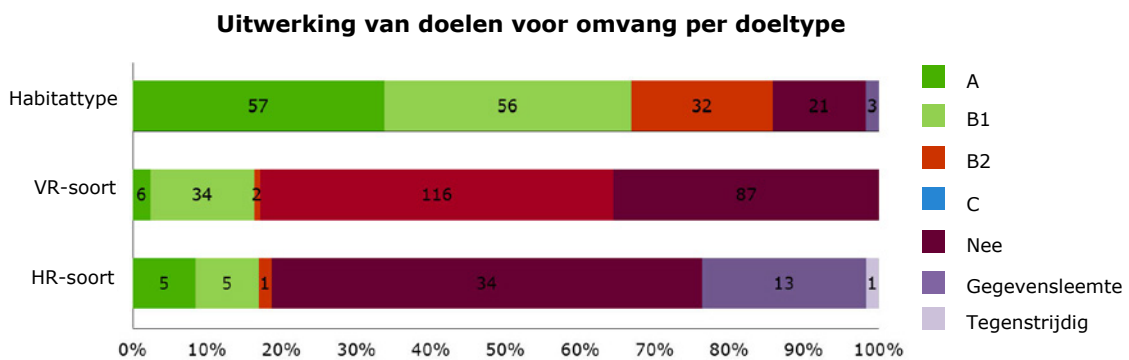
Kwaliteit

In 24 beheerplannen is voor in totaal 246 habitattypen, HR- of VR-soorten een huidig en/of toekomstig kwaliteitsniveau benoemd (Categorie A, B1, B2; Figuur 10). Voor 9,3 procent van alle geëvalueerde

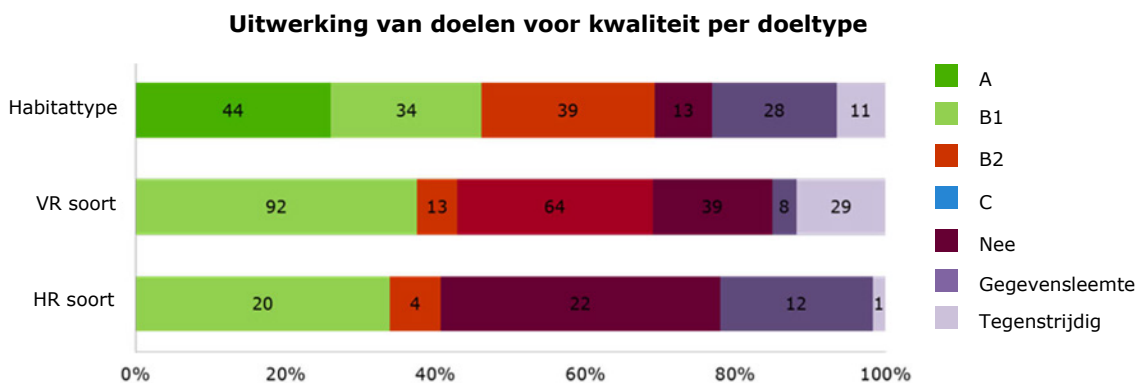
Natura 2000-doelen is aangegeven wat men in de toekomst voor kwaliteitsniveau nastreeft (Categorie A; Figuur 10). Dit betreft vrijwel alleen habitattypen (Categorie A; Figuur 11). Bij 30,9 procent van de Natura 2000-doelen is er niet concreet benoemd welke kwaliteit men in de toekomst nastreeft, maar kan dit wel herleid worden, omdat men aangeeft wat het huidige kwaliteitsniveau van het habitatype of leefgebied is (Categorie B1; Figuur 10). Dit is echter alleen mogelijk als het om een behoudsopgave gaat en betreft dus ook alleen doelen met een behoudsopgave.

Figuur 10 Het percentage Natura 2000-doelen waarvan het doel voor de omvang en kwaliteit van het habitatype of leefgebied van soorten is uitgedrukt in meetbare eenheden, alle doeltypen samengenomen. Voor uitleg categorieën, zie Box 1.

Figuur 11 Het percentage Natura 2000-doelen waarvoor is aangegeven welk kwaliteitsniveau van het habitatype of leefgebied van soorten men als doel heeft, per doeltypen (Habitatype, VR-soort en HR-soort). Voor uitleg categorieën, zie Box 1.

Figuur 12 Het percentage Natura 2000-doelen waarvan het doel voor de oppervlakte van het habitatype of leefgebied van soorten is uitgedrukt in meetbare eenheden, per doeltypen (Habitatype, VR-soort en HR-soort). Voor uitleg categorieën, zie Box 1.

Box 1 Betekenis van de categorisering bij Figuur 10 t/m Figuur 13

Categorie A	Ja, er wordt in meetbare eenheden aangegeven wat men nastreeft.
Categorie B1	Nee, er wordt niet expliciet in meetbare eenheden aangegeven wat men nastreeft. Dit is wel te herleiden, omdat er wel in meetbare eenheden is aangegeven wat de huidige situatie is. Deze categorie is alleen van toepassing als er voor het habitatype of de soort een behoudsopgave geldt of, in geval van de VR-soort, als het doel t.a.v. de populatieomvang niet expliciet wordt vermeld, maar wel te herleiden is, omdat er wordt gekeken of er aan de doelstelling, zoals vastgesteld in het aanwijzingsbesluit, wordt voldaan door de huidige populatieomvang met deze doelstelling te vergelijken.
Categorie B2	Nee, er wordt niet expliciet in meetbare eenheden aangegeven wat men nastreeft. Hoewel er wel in meetbare eenheden is aangegeven wat de huidige situatie is, is deze niet te herleiden, omdat er voor de soort een uitbreidingsopgave is vastgesteld.
Categorie C	Alleen van toepassing voor de opgave voor omvang en kwaliteit van het leefgebied van de doelen met een kwantitatieve populatie doelstelling (VR-soort). De omvang en/of kwaliteit van het leefgebied wordt niet expliciet uitgewerkt, maar beoordeeld a.d.h.v. de populatiedoelstelling (is indicatie voor draagkracht).
Nee	Nee, er wordt niet expliciet in meetbare eenheden aangegeven wat men nastreeft. Zowel de huidige als het toekomstige situatie wordt niet uitgedrukt in meetbare eenheden.
Gegevensleemte	Er kan niet worden aangegeven wat men nastreeft, omdat er onvoldoende informatie bekend is.
Tegenstrijdig	Nee, er wordt niet expliciet in meetbare eenheden aangegeven wat men nastreeft. De huidige situatie wordt wel besproken, maar hier worden op meerdere plekken verschillende (meetbare) termen voor gebruikt, zodat er niet met zekerheid kan worden gezegd wat nu het doel is.

Methodiek achter beoordeling kwaliteitsniveau van habitattypen

Voor de habitattypen wordt in 69 procent van de habitat-gebiedscombinaties aangegeven wat het huidige en/of toekomstige kwaliteitsniveau is (Categorie A, B1, B2; Figuur 11). In veel gevallen wordt niet toegelicht of er een bepaalde methodiek is gebruikt en als dit wel is gedaan, is er alsnog vaak onduidelijk wat de kwantiteit achter de kwaliteitsniveaus is. Zo wordt maar in 12 van de 24 beheerplannen, waarin voor een of meer doelen het huidige en/of toekomstige kwaliteitsniveau is gegeven, toegelicht op basis waarvan men tot de kwaliteitsbeoordeling is gekomen. Dit betreft met name beoordelingen van habitattypen (10 beheerplannen). De beoordeling van deze habitattypen is in alle 10 de beheerplannen gedaan aan de hand van de 4 kwaliteitsaspecten van het profielendocument. In 1 beheerplan is er daarnaast ook nog beoordeeld met de door Bijlsma et al. (2008) ten behoeve van de provincie Gelderland ontwikkelde beoordelingsmethode (Landgoederen Brummen). De termen die er gebruikt zijn voor de kwaliteitsniveaus zijn echter verschillend. Zo wordt de kwaliteit volgens de beoordelingsmethodiek van Bijlsma et al. (2008) beoordeeld met basaal, voldoende en goed. Echter, in de andere beheerplannen worden andere kwaliteitscategorieën gebruikt, zoals (1) min of meer constant; (2) goed of matig; (3) goed, matig, of slecht en (4) (zeer/matig) ongunstig en (matig) gunstig. De enige beheerplannen (4) waarin voor de meeste (maar niet alle) kwaliteitsparameters is aangegeven welke kwantitatieve waarden zijn gehanteerd, zijn van voortouwnemer provincie Zuid-Holland. In deze beheerplannen wordt dezelfde beoordelingsmethodiek gehanteerd.

Methodiek achter beoordeling kwaliteitsniveau van HR-soorten

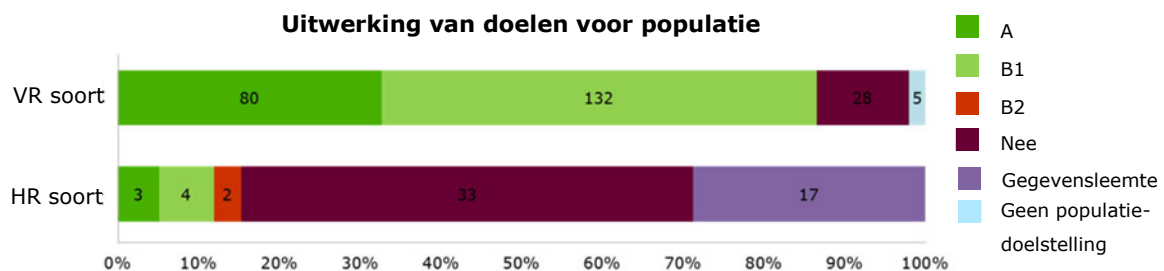
Van de 12 beheerplannen waarin wordt toegelicht op basis waarvan men tot de kwaliteitsbeoordeling is gekomen, betreft dit in 3 beheerplannen (ook) beoordelingen van de HR-soorten. Deze beheerplannen zijn alle drie van dezelfde voortouwnemer (provincie Zuid-Holland), maar er wordt op verschillende aspecten beoordeeld. In beheerplan Solleveld & Kapittelduinen en Duinen Goeree & Kwade Hoek wordt aangegeven dat de kwaliteit van het leefgebied wordt beoordeeld a.d.h.v. bepaalde vereisten die betrekking hebben op biotoop, ecologische vereisten en omvang. Deze beoordeling kent twee categorieën: Voldoet (alle vereisten aanwezig) of Voldoet niet (een of meer van de vereisten). In beheerplan Nieuwkoopse Plassen en de Haeck wordt de methodiek achter de kwaliteitsbeoordeling niet toegelicht, maar is deze wel af te leiden. In dit beheerplan wordt de kwaliteit beoordeeld aan de hand van de aspecten Ecologische Randvoorwaarde, Abiotiek en Samenhang met andere gebieden, met een eindoordeel in termen van slecht, matig, goed of onbekend.

Methodiek achter beoordeling kwaliteitsniveau van VR-soorten

Van de twaalf beheerplannen waarin wordt toegelicht op basis waarvan men tot de kwaliteitsbeoordeling is gekomen, betreft dit in vier beheerplannen (ook) beoordelingen van de VR-soorten. Drie van deze beheerplannen zijn van dezelfde voortouwnemer (provincie Zuid-Holland). De kwaliteit van het leefgebied is echter, net als bij de HR-soorten, op verschillende wijze beoordeeld. In beheerplan Goeree & Kwade Hoek en Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein wordt beoordeeld a.d.h.v. bepaalde vereisten die betrekking hebben op (broed)biotoop, ecologische vereisten en omvang en met de beoordelingscategorieën 'voldoet' en 'voldoet niet'. In beheerplan Nieuwkoopse Plassen en de Haeck wordt de methodiek achter de kwaliteitsbeoordeling (net als bij de HR-soorten) niet toegelicht, maar is deze wel af te leiden. In dit beheerplan wordt de kwaliteit beoordeeld aan de hand van de aspecten Ecologische Randvoorwaarde, Abiotiek voor broed-, rust- en foerageergebied en (alleen voor de broedvogels) het aspect Compleetheid m.b.t. moerastypen voor het leefgebied, met een eindoordeel in termen van slecht, matig of goed.

Populatie

Bij de VR-soorten wordt in 33 procent van de VR-soort-gebiedscombinaties duidelijk dat men de populatiedoelstelling, zoals gesteld in het aanwijzingsbesluit, ook daadwerkelijk nastreeft (Categorie A; Figuur 13). In 54 procent van de VR-soort-gebiedscombinaties is dit minder duidelijk aangegeven (Categorie B1; Figuur 13). Bij deze VR-soort-gebiedscombinaties wordt alleen de populatiedoelstelling van het aanwijzingsbesluit opgesomd en wordt niet expliciet vermeld of dit ook het doel is dat men nastreeft. Dit is echter wel te herleiden, omdat in deze beheerplannen in tekst of tabel wordt aangegeven hoe de huidige populatie zich verhoudt ten opzichte van de populatiedoelstelling van het aanwijzingsbesluit. Met deze vergelijking wordt gesuggereerd dat men de populatiedoelstelling van het aanwijzingsbesluit als doel heeft overgenomen. Bij een aantal VR-soort-gebiedscombinaties blijft een dergelijke link echter achterwege en kan daarom niet met zekerheid worden gezegd wat men als doel nastreeft (Categorie B2 en Nee; Figuur 13).

Figuur 13 Het percentage Natura 2000-doelen waarvan het doel voor de populatie omvang van de VR- en HR-soorten is uitgedrukt in meetbare eenheden. Voor uitleg categorieën, zie kader.

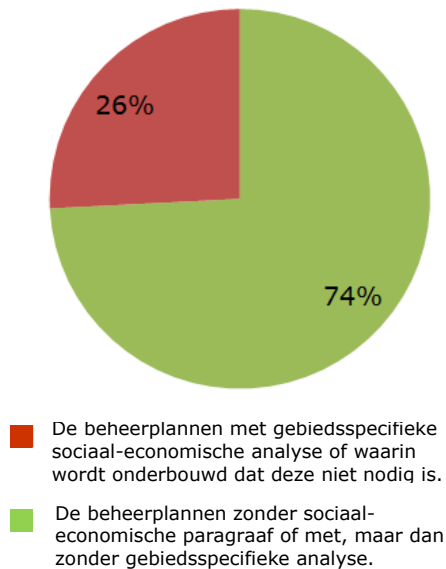
In 15 procent van de 59 geëvalueerde HR-soort-gebiedscombinaties wordt in aantallen individuen uitgedrukt wat de huidige en/of toekomstige populatie is/dient te worden (Categorie A, B1 en B2; Figuur 13). De soorten waarvan daadwerkelijk wordt aangegeven hoeveel individuen men in de toekomst wil nastreven, zijn de gewone en grijze zeehond in de Voordelta en de gevlekte witsnuitlibel van het Lonnekermeer. Er is bij 29 procent van de HR-soort-gebiedscombinaties aangegeven dat er onvoldoende informatie bekend is over de populatieomvang (Gegevensleemte; Figuur 13). Dit geldt voor alle gebieden waar de bittervoorn (n=4), grote en kleine modderkruiper (respectievelijk n=2; n=3), kruipend moerasscherm (n=1) en de rivierdonderpad (n=1) als doel is aangewezen. Verder is er ook sprake van een gegevensleemte in een aantal van de gebieden waar de kamsalamander (n=5, van totaal 8 gebieden) en de zeggekorfslak als doel is aangewezen (n=1, van totaal 3 gebieden). Voor de overige HR-soort-gebiedscombinaties (56%) wordt niet aangegeven uit hoeveel individuen de huidige populatie bestaat of welke populatie omvang aan individuen men wil nastreven.

3.4.2 Acceptabel

In 74 procent van de geëvalueerde beheerplannen wordt er in de sociaaleconomische paragraaf concreet uitgewerkt welke sociaaleconomische gevolgen er zijn of worden verwacht in het betreffende Natura 2000-gebied of wordt er aangegeven dat een dergelijke analyse niet nodig is (Figuur 14). Dit laatste wordt geconcludeerd in het Algemeen Deel rapport voor de beheerplannen van de Deltawateren. De beheerplannen die hiervan zijn geëvalueerd, betreffen de gebieden Oude Maas, Hollands Diep, Veerse Meer en Voordelta. In het Algemeen Deel rapport wordt toegelicht dat Rijkswaterstaat als voortouwnemer in het gebiedsproces in goed overleg met (vertegenwoordigers van) betrokkenen vorm heeft gegeven aan de mitigerende maatregelen en voorwaarden die aan de activiteiten in de Deltawateren verbonden moeten worden. Men beschrijft dat het dankzij deze aanpak niet noodzakelijk was een diepgaande sociaaleconomische analyse uit te voeren in bijvoorbeeld de vorm van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (dit conform de notitie 'Beheerplannen Natura 2000: Sociaaleconomische gevolgen en ontwikkelingsruimte' van het Regiebureau Natura 2000). In één beheerplan ontbreekt de sociaal-economische paragraaf zonder opgaaf van reden. Van de overige 9 beheerplannen zonder gebiedsspecifieke analyse zijn er 7 beheerplannen van voortouwnemer

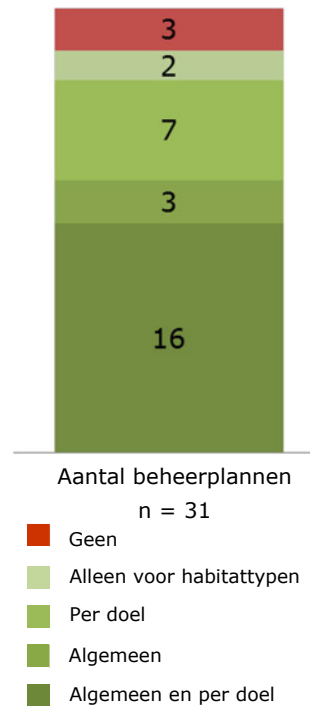
provincie Overijssel. De tekst in deze beheerplannen is voor ieder plan hetzelfde en gebiedsspecifieke toelichting ontbreekt. In deze beheerplannen worden de resultaten van een provinciaal onderzoek naar de sociaaleconomische effecten van de PAS-maatregelen besproken. De resultaten geven aan dat de positieve effecten op provinciale en regionale schaal groter zijn dan de negatieve effecten die plaatselijk optreden. Welke negatieve effecten dit specifiek per gebied zijn, wordt niet benoemd.

De uitwerking van de sociaal economische analyse in de

Figuur 14 De mate waarin de sociaal economische analyse in de beheerplannen (n=31) op gebiedsniveau is uitgewerkt.

Termijnplanning doelrealisatie

Figuur 15 Het aantal beheerplannen waarin wordt aangegeven op welke termijn men de doelen wil realiseren.

3.4.3 Tijdgebonden

In 90,3 procent van de geëvalueerde beheerplannen wordt aangegeven op welke termijn men de doelen wil realiseren (Figuur 15). De termijnplanning wordt in termen uitgedrukt van beheerplanperioden (bpp). In de beheerplannen wordt de termijnplanning vaak op dezelfde manier verwoord, namelijk dat de herstelmaatregelen op korte termijn (1^e bpp) zijn gericht op het voorkomen van verslechtering van de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen ofwel behoudsopgaven, zoals ook door Rijk en provincies is afgesproken in 2009. Op de lange termijn (2^e en 3^e bpp) worden oppervlakte-uitbreiding en kwaliteitsverbetering (indien tot doel gesteld voor de aangewezen habitattypen/leefgebieden) gerealiseerd conform de afspraken tussen Rijk en provincies.

3.5 Flexibel

3.5.1 Ambitie t.a.v. Natura 2000-doelen

De 31 geëvalueerde gebieden omvatten samen 473 instandhoudingsdoelstellingen. Bij 97,5 procent van de instandhoudingsdoelstellingen wordt gestreefd naar realisering van de instandhoudingsdoelstellingen zoals vastgesteld in het aanwijzingsbesluit. Bij 2,1 procent van de instandhoudingsdoelstellingen wordt aangegeven dat men meer inspanning wil leveren dan nodig is om de instandhoudingsdoelstelling te behalen. Het gaat om 10 instandhoudingsdoelstellingen: 4 habitattypen in Solleveld & Kapittelduinen, 3 habitattypen in Duinen Goeree & Kwade Hoek, 2 habitattypen in Westduinpark & Wapendal en 1 habitatype in Voornes Duin. Er is voor één instandhoudingsdoelstelling aangegeven dat men bewust een lagere populatieomvang nastreeft dan is vastgesteld in het aanwijzingsbesluit. Het gaat hierbij om een conflicterende situatie tussen de lepelaar en de aalscholver in Voornes Duin, waarbij besloten is om de lepelaar prioriteit te geven boven de aalscholver (zie ook paragraaf 3.1). Verder wordt in het beheerplan van de Lepelaarplassen gekozen om geen extra beheermaatregelen voor de lepelaar te nemen, ondanks dat de Lepelaar in de Lepelaarplassen momenteel niet meer broedend is waargenomen. Er is hiervoor gekozen omdat extra inspanningen voor terugkeer van de lepelaar in de Lepelaarplassen niet nodig worden geacht, aangezien er al wordt voldaan aan de verplichting van de Habitatrictlijn om de lepelaar op landelijk niveau in een gunstige staat van instandhouding te brengen en te houden. Impliciet wordt hiermee aangegeven dat men de instandhoudingsdoelstelling van deze soort voor het gebied niet zal nastreven.

3.5.2 Andere en complementaire doelen

Andere doelen

In 10 van de 31 geëvalueerde beheerplannen (32 procent) wordt gesproken over andere natuurdoelen. In een daarvan wordt aangegeven dat men zich wil inzetten voor de regiodoelstelling van een soort, hoewel er voor deze soort geen specifieke doelstelling in het gebied zelf geldt. Er wordt geen kwantitatief doel gesteld voor deze aanvullende natuurwaarde. In 4 beheerplannen wordt als overige natuurwaarde gesproken over de 'oude doelen' van de beschermde natuurmonumenten (BN-doelen). Alleen in beheerplannen Westduinpark & Wapendal en Solleveld & Kapittelduinen van provincie Zuid-Holland worden deze BN-doelen expliciet vertaald naar kwantitatieve doelen (zie toelichting Westduinpark & Wapendal in Box 2). In het beheerplan Lepelaarplassen wordt geconcludeerd dat er voor de BN-waarden van de Lepelaarplassen geen aanvullende opgave voor het beheerplan is, omdat deze meeliften op maatregelen die genomen worden voor de Natura 2000-doelen. Bij de andere beheerplannen wordt vaak het voorkomen van bepaalde andere (niet-Natura 2000) natuurwaarden besproken en vermeld dat de genoemde natuurdoelen kunnen meeliften op maatregelen die genomen worden voor de Natura 2000-doelen, of dat er bij het opstellen van het maatregelenpakket rekening is gehouden met deze waarden. In deze beheerplannen worden geen kwantitatieve doelen gesteld voor deze aanvullende natuurwaarden. Er zijn 7 beheerplannen waar onduidelijk is of er sprake is van andere doelen. 6 van deze beheerplannen zijn van voortouwnemer provincie Overijssel. In deze beheerplannen wordt benoemd dat er een aantal habitattypen in het gebied voorkomen, die niet in het aanwijzingsbesluit zijn opgenomen. Men geeft aan dat bij het beheer en de uitvoering van de maatregelen rekening moet worden gehouden met de aanwezigheid van deze habitattypen. Deze habitattypen komen echter verder niet meer ter sprake in het beheerplan. Of (en zo ja, hoe) men met de uitvoering van de maatregelen rekening heeft gehouden met deze habitattypen is daarom onduidelijk. Het andere beheerplan betreft er een van voortouwnemer EZ. Hierin wordt beschreven dat er ook andere doelen zijn dan Natura 2000, maar welke dit zijn, wordt niet toegelicht en deze worden ook niet verder uitgewerkt in het beheerplan.

Box 2 Een aantal voorbeelden hoe in beheerplannen wordt gesproken over andere natuurdoelen (zie ook paragraaf 3.5.2)

42 Sallandse Heuvelrug (EZ, Overijssel)

Men benoemt in 5.8.2 dat er een aantal habitattypen in het gebied voorkomen die niet in het aanwijzingsbesluit zijn opgenomen, maar sterk verweven zijn met habitattypen die wel als doel zijn gesteld. Door deze verwevenheid is het noodzakelijk dat ook de kwaliteit van de Zandverstuivingen en pioniersvegetaties niet verder achteruitgaat. De maatregelen die genomen moeten worden, komen overeen met de maatregelen die in deze PAS-gebiedsanalyse zijn opgenomen voor Droge heide en Vochtige heide en, gezien de beperkte arealen en verweven ligging, leidt dit niet tot extra werkzaamheden en daarmee kosten. Er worden voor deze habitattypen geen kwantitatieve doelen gesteld.

47 Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek (EZ, Overijssel)

Er wordt een lijst met natuurdoelen (soortnamen) genoemd, waarvan het voorkomen van een aantal specifiek wordt toegelicht, die bijvoorbeeld op de Rode Lijst staan en die Staatsbosbeheer en Stichting Landschap Overijssel in hun terreinen nastreeft. Men benoemt dat deze kunnen meeliften op maatregelen die genomen worden voor de aangewezen Natura 2000-habitattypen. Bij de uitwerking van de maatregelen ten behoeve van de Natura 2000-doelen wordt ook met deze natuurwaarden rekening gehouden. Er wordt niet aangegeven of (en zo ja, welke) er kwantitatieve doelen zijn voor deze overige natuurdoelen en hoe deze samenhangen met de Natura 2000-doelen in het gebied.

98 Westduinpark & Wapendal (Provincie Zuid-Holland)

Betreft BN-doelen. In 4.1.4 zijn, conform het door de regiegroep van het Natura 2000-steunpunt vastgestelde Stroomschema vertaling BN-waarden, de BN-waarden vertaald naar BN-instandhoudingsdoelstellingen. In 6.3.1–6.3.3 wordt per BN-instandhoudingsdoelstelling aangegeven wat men aan oppervlakte en kwaliteit (in welke deelgebieden) op korte en lange termijn wil realiseren. In 8.1.5 wordt voor een van de BN-instandhoudingsdoelstelling beschreven welk(e) beheer/maatregelen nodig zijn om de doelstelling te halen. Uitvoering van andere BN-beheermaatregelen zijn afhankelijk van financiële middelen en/of vinden alleen plaats in het kader van natuurherstelwerkzaamheden.

100 Voornes Duin (Provincie Zuid-Holland)

In 6.4.4 wordt een aantal natuurwaarden besproken waarvoor geen instandhoudingsdoelstelling is. Men beschrijft wat deze natuurwaarden karakteriseert en waar ze voorkomen. Indien nodig is bij het opstellen van het maatregelenpakket rekening gehouden met deze waarden, bijvoorbeeld door bij het maaibeheer van de graslanden een overgangszone tussen bos, struweel en de duingraslanden te creëren en door rasters niet direct tegen struweel of bos te plaatsen. Er wordt niet aangegeven of (en zo ja, welke) er kwantitatieve doelen zijn voor deze overige natuurdoelen.

127 Markiezaat (Provincie Noord-Brabant)

In dit beheerplan benoemt men dat het gebied ook Beschermd Natuurmonument is. Er wordt besproken dat er een bepaald deel van het Natura 2000-gebied belangrijk is, met name vanwege de habitats duingrasland en duinheide op vastgelegd kustduin. Men geeft aan dat deze natuurwaarden niet in het beheerplan worden uitgewerkt, omdat (volgens het beheerplan) ze op zichzelf staan en ook in het beheer geen relatie hebben met de Natura 2000-doelen. In plaats daarvan is ervoor gekozen deze doelen nader te beschrijven en uit te werken in een bijlage buiten de hoofdtekst. In deze bijlage wordt beschreven wat de beheerdoelen zijn, maar er worden geen kwantitatieve doelstellingen genoemd. Daarnaast wordt aangegeven dat er bepaalde Rode Lijstsoorten voorkomen, maar er wordt niet aangegeven welke (kwantitatieve) doelen er t.a.v. deze soorten zijn en hoe deze samenhangen met de Natura 2000-doelen.

Complementaire doelen

In 6 van de 31 geëvalueerde gebieden waren oorspronkelijk voor een of meer (vogel)soorten en/of habitattypen complementaire doelen geformuleerd. In 3 van deze gebieden is in het beheerplan over deze complementaire doelen gesproken. Men geeft aan dat de complementaire doelen zijn komen te vervallen en dat er daarom in het beheerplan geen expliciete maatregelen worden opgenomen voor deze doelen. Er wordt aangegeven dat sommige complementaire doelen wel kunnen profiteren van maatregelen die voor andere Natura 2000-doelen of in het kader van ander beleid worden genomen.

4 Conclusies & aanbevelingen

4.1 Conclusies

De implementatie van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen, ofwel de nadere uitwerking van de Natura 2000-doelen in de beheerplannen, voldoet niet aan alle toetsingscriteria die zijn gebaseerd op de voorschriften van de EC en uitgangspunten van het Rijk. In Tabel 3 wordt samengevat aan welke toetsingscriteria wordt voldaan.

Tabel 3 Overzicht van de mate waarin de Natura 2000-doelen in de beheerplannen voldoen aan de onderzochte toetsingscriteria in de beheerplannen.

Toetsingscriteria	Per onderdeel	Score ¹ (%)	Beoordeling ²
Coherent ander beleid	PAS	84%	Slecht tot Goed
	KRW	35%	
	NNN	26%	
	FFW	77%	
	Boswet	0%	
Coherent intern	Relatieve bijdrage	3%	Slecht tot Matig
	Landelijke SvI	6%	
	Kernopgaven	45%	
Prioritering	A.d.h.v. Sense of Urgency	42%	Matig
Specifiek, Meetbaar	Oppervlakte	14%	Slecht
	Kwaliteit	9%	
	Populatie (VR)	33%	
	Populatie (HR)	5%	
Acceptabel	-	74%	Goed
Tijdgebonden	-	90%	Goed
Flexibel	Ambitie t.a.v. Natura-2000 doelen	2% (> dan doel)	Matig
	Andere doelen	32%	
	Complementaire doelen	0%	

¹ Score geeft aan in hoeverre er voor ieder onderdeel (kolom 2) van de toetsingscriteria (kolom 1):

Coherent ander beleid: in de beheerplannen is afgestemd met andere beleidsopgaven;

Coherent intern: in de beheerplannen is gebruikt bij keuze voor uitwerking van doelen;

Prioritering: in de beheerplannen prioriteit heeft gekregen;

Specifiek, Meetbaar: per doel in meetbare eenheden is uitgewerkt;

Acceptabel, Tijdgebonden & Flexibel: in de beheerplannen is uitgewerkt (m.u.v. ambitie, daar is gekeken per doel).

² Goed = 67 t/m 100%

Matig = 34 t/m 66%

Slecht = 0 t/m 33%

Dit constaterend, is het de vraag wat de oorzaken en de consequenties zijn van het niet voldoen aan de criteria. In hoeverre staat dit de realisatie van de Natura 2000-doelen in de weg? In het hoofdrapport (Schmidt et al., 2006) wordt hier nader op ingegaan. Dit rapport beperkt zich tot het vastleggen van de resultaten van de toetsing. Wel is in dit onderzoek nog middels een enquête geprobeerd meer inzicht te krijgen in de totstandkoming van het beheerplan. Helaas was de respons op de digitale enquête te laag om hier een representatief beeld van de vormen (16,7% van de geënquêteerden heeft de enquête ingevuld, zie ook woord vooraf). Er wordt daarom geadviseerd om in het vervolg op dit onderzoek de resultaten van dit onderzoek op een andere manier terug te koppelen, namelijk aan een selectie van de voortouwnemers en opstellers van de beheerplannen in een rondetafel discussie, om alsnog de achterliggende oorzaken vanuit hun perspectief verder in kaart te kunnen brengen.

Verder is er in dit rapport niet gekeken in hoeverre de doelensystematiek een gebruiksvriendelijk concept is en of de complexiteit van de doelensystematiek mogelijk het gebruik hiervan bemoeilijkt. Worden er bijvoorbeeld niet te veel criteria gesteld? Het is wenselijk om in het rondetafelgesprek hier ook aandacht aan te besteden. Een van de mogelijke oorzaken die in dit onderzoek wel naar voren is gekomen, is de Checklist beheerplannen (Regiebureau Natura 2000, 2009). Deze checklist is opgesteld om een volledige en juridisch houdbaar beheerplan te kunnen opstellen, met voldoende draagvlak bij alle betrokken partijen uit de streek (Regiebureau Natura 2000, 2009). De checklist geeft inzicht in wat nodig is om een gedegen Natura 2000-beheerplan op te stellen en uiteindelijk vast te stellen. In het voorwoord van de checklist wordt aangegeven dat men ervan uitgaat dat de beheerplanopstellers deze checklist tijdens het opstellen van de beheerplannen als leidraad gebruiken/hebben gebruikt. De checklist is er daarom op nageslagen, om te zien of alle uitgangspunten van de doelensystematiek ook in deze checklist zijn verwerkt (zie Tabel 2; paragraaf 2.1.9). Het blijkt dat er een aantal uitgangspunten onvoldoende is uitgewerkt in deze checklist, wat een reden kan zijn dat deze punten ook niet voldoende zijn uitgewerkt in de beheerplannen. In de volgende paragraaf worden op basis van deze informatie aanbevelingen gedaan voor verbeteringen van deze checklist.

4.2 Aanbevelingen voor Checklist beheerplannen

Coherent met landelijke doelen en kernopgaven

- Er kan nog concreter worden gemaakt hoe de relatieve bijdrage en landelijke SvI kan/dient te worden gebruikt bij de onderbouwing hoeveel inspanning men wil leveren voor de Natura 2000-doelen en welke doelen o.b.v. deze informatie prioriteit verdienen.
- Er kan nog concreter worden gemaakt hoe er aan de hand van de kernopgaven richting kan worden gegeven aan de invulling van de Natura 2000-doelen. Hoe dienen de kernopgaven te worden ingevuld? Bijvoorbeeld door deze te koppelen aan de Natura 2000-doelen of als de kernopgave niet tot Natura 2000-doelen hebben geleid, ze apart te behandelen.

Specifiek & Meetbaar

- Het strekt ter aanbeveling een duidelijke(r) methode voor het beoordelen van het kwaliteitsniveau van het habitatype en van de leefgebieden van de soorten te maken. Daarin dient concreet te worden uitgelegd wat voor kwaliteitsniveaus er worden onderscheiden en waar deze kwantitatief voor staan (indien men hiernaar streeft).
- Er kan nog concreter worden gemaakt dat er, naast de omschrijving van de huidige oppervlakte, ook dient te worden aangegeven welk oppervlakte leefgebied per soort men daadwerkelijk nastreeft.
- Er kan nog concreter worden gemaakt dat er, naast de omschrijving van de huidige populatieomvang, ook dient te worden aangegeven welke populatieomvang men nastreeft. Hierbij is het voor de Habitatrichtlijn soorten van belang concreet te maken met welke eenheden de populatie het best kan worden uitgedrukt.

Acceptabel

- Op dit moment wordt er alleen gevraagd om oplossingen aan te dragen voor de sociaal economische (negatieve) effecten van de maatregelen. Of deze oplossingen ook daadwerkelijk het beoogde draagvlak creëren hoeft niet te worden onderbouwd. Om daadwerkelijk verzekerd te zijn van voldoende draagvlak bij stakeholders, terreinbeheerders, privé eigenaren en andere gebruikers wordt aanbevolen om hier ook aandacht aan te besteden.

Realistisch

- Bij de afweging hoeveel inspanning men wil leveren voor de Natura 2000-doelen kan worden aangegeven dat het ook van belang is om weer te geven welke doelen met relatief weinig inspanning haalbaar zijn en welke zelfs met veel inspanning moeilijk realiseerbaar zullen zijn (zie ook kenmerk herstellbaarheid van SDF onder Alomvattend).

Consistent

- Er wordt aanbevolen om de beoordelingsmethodiek (zie hierboven onder specifiek & meetbaar) voor de beoordeling van de habitattypen en soorten in de beheerplannen af te stemmen op de beoordelingsmethodiek die wordt gebruikt voor de SDF-rapportage (Janssen et al., 2014; Ottburg &

Janssen, 2014; Van Kleunen et al., 2014). Door eenzelfde systematiek te hanteren, kan de informatie uit het beheerplan worden gebruikt voor de SDF-rapportages naar de EC en vice versa.

Robuust

- In de Rijksnatuurvisie wordt aangegeven dat men zich meer wil gaan richten op een robuuste, toekomstbestendige natuur. In de checklist wordt hier nog niet expliciet bij stilgestaan. Er wordt alleen gevraagd naar een landschapsecologische analyse. Het beleidsondersteunend onderzoek over 'Robuuste Natuur' (Bijlsma et al. 2015) biedt hiervoor een perspectief door onderscheid te maken tussen kwetsbare natuurwaarden, karakteristieke natuurwaarden en niet-karakteristiek natuurwaarden (niet bij het systeem passende natuurwaarden). Deze keuzes dienen ecologisch wel goed onderbouwd te worden, wil dit juridisch stand houden, aangezien de richtlijnen uitgaan van een bepaalde referentieperiode en de natuurwaarden die aanwezig zijn op het moment van aanwijzing van een gebied in principe niet mogen verslechteren (Broekmeijer & Pleijte, 2016).

Flexibel

- Er kan meer aandacht besteed worden aan welke ruimte er is om zelf te bepalen welke inspanning men kan/wil leveren (zie ook punt onder relatieve bijdrage/landelijke SvI) en op welke wijze er door een hoger ambitieniveau kan worden geprofiteerd in eigen en andere gebied(en) en op landelijk schaalniveau (bijv. door saldering). Daarnaast kan tevens worden aangegeven op welke wijze er winst kan worden geboekt door toch invulling te geven aan de (komen te vervallen) complementaire doelstellingen.

Literatuur

- Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, R. Haveman, R.W. de Waal & E.J. Weeda (2008) Natura 2000 habitattypen in Gelderland. Alterra-rapport nr. 1769. Alterra WUR, Wageningen.
- Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda en J.H.J. Schaminée (2014a) Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. WOt-rapport 125. WOT Natuur & Milieu - Wageningen UR, Wageningen.
- Bijlsma, R.J., A.J.M. Jansen, J.A.M. Janssen, G.J. Maas & P.C. Schipper (2015) Beoordelingssystematiek gebiedsdoelen op landschapsschaal. In: Bijlsma, R.J., A.J.M. Jansen, J.A.M. Janssen, G.J. Maas en P.C. Schipper (2016) Kansen voor meer natuurlijkheid in Natura 2000-gebieden. Wageningen Environmental Research rapport 2745, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Broekmeyer, M.E.A. & M. Pleijte (2016) Kansen en knelpunten bij de uitvoering van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Alterra-rapport 2705. Alterra WUR, Wageningen.
- Dienst Landelijk Gebied (2015) Ontwerp Beheerplan. Nature 2000 gebied Willinks Weust. Dienst Landelijk Gebied, Arnhem.
- Dienst Landelijk Gebied & Staatsbosbeheer (2015) Beheerplan Nature 2000 gebied Achter de Voort Agelerbroek en Voltherbroek. Dienst Landelijk Gebied, Zwolle.
- Europese Commissie (2011a) Assessment and reporting under Article 12 of the Bird Directive. Reporting Formats for the period 2008-2012, July 2011.
- Europese Commissie (2011b) Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive. Reporting Formats for the period 2007-2012, May 2011.
- Europese Commissie (2011c) Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive. Reporting Formats for the period 2007-2012, May 2011.
- Europese Commissie (2011d). Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012. Final version. July 2011. Compiled by Douglas Evans and Marita Arvela of the European Topic Centre on Biological Diversity.
- Europese Commissie (2011e) UITVOERINGSBESLUIT VAN DE COMMISSIE van 11 juli 2011 betreffende een gebiedsinformatieformulier voor Natura 2000-gebieden C(2011) 4892 (2011/484/EU).
- Europese Commissie (2012) Commission note on setting conservation objectives for Natura 2000 sites, European Commission, Final version 23/11/2012.
- Janssen, J.A.M., E.J. Weeda, P. Schippers, R.J. Bijlsma, J.H.J. Schaminée, G.H.P. Arts, C.M. Deerenberg, O.G. Bos & R.G. Jak (2014) Habitattypen in Natura 2000-gebieden. Beoordeling van oppervlakte, representativiteit en behoudsstatus in de Standard Data Forms. WOt technical report 8. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Kleunen, A. van, M. van Roomen, L. van den Bremer, A.J.J. Lemaire, J-W. Vergeer & E. van Winden (2014) Ecologische gegevens van vogels voor Standaard Gegevensformulieren Vogelrichtlijngebieden. WOt Technical report 2, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen
- Ministerie van Economische Zaken (2014) Natuurlijk verder. Rijksnatuurvisie 2014. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag.
- Ministerie van LNV (2006) Natura 2000-doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van LNV, Den Haag.
- Ottburg, F.G.W.A. & J.A.M. Janssen (2014) Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebieden. Beoordeling van populatie, leefgebied en isolatie in de Standard Data Forms. WOt technical report 9, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Regiebureau Natura 2000 (2009) Checklist beheerplannen Natura 2000. Regiebureau Natura 2000, Utrecht.
- Sanders, M.E., R.J.H.G. Henkens, J.A. Veraart, I. Woltjer, J.G.M. Gref-van Rossum, J. Clement (2016) Kansen voor ontwikkeling van robuuste natuur in Nederland. Wageningen Environmental Research-rapport 2748, Wageningen Environmental Research, Wageningen.

Schmidt, A.M, A. van Kleunen, L. Kuiters, J.A.M. Janssen, R.J. Bijlsma, M. van Roomen en T. van Vreeswijk (2016) Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en de Natura 2000-doelen. Een oriënterende studie ter onderbouwing van de evaluatie van de Natura 2000-doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Wageningen Environmental Research-rapport 2779A, Wageningen Environmental Research, Wageningen.

Bijlage 1 Toetsingskader

Tabel 4 Toetsingskader voor de evaluatie van de Natura 2000-doelensystematiek op basis van de voorschriften van de Europese Commissie (Europese Commissie, 2011a; 2011b; 2012), het Natura 2000-doelendocument (ministerie van LNV, 2006) en de Rijksnatuurvisie (ministerie van Economische Zaken, 2014). Bron: Schmidt et al. (in prep.).

Toetsingscriteria	Beschrijving	Voorschriften Europese Commissie	Natura 2000-doelendocument 2006	Rijksnatuurvisie 2014
Coherent (intern)	Samenhangend tussen verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tussen de Natura 2000-gebieden onderling	Coherence of the Natura 2000 network	Strategisch lokaliseren	
Coherent (ander beleid)	Aansluitend bij andere beleidsdossiers		Maximaal aansluitend bij bestaand beleid	Natuurcombinaties
Prioritering	Prioriteiten ten aanzien van soorten en habitattypen afhankelijk van relatief belang en de urgentie voor het nemen van maatregelen gezien drukfactoren en bedreigingen	Priorities	Behoud en waar nodig verbeteren; hogere inzet bij groter relatief belang; doen wat redelijkerwijs van Nederland verwacht kan worden	
Specifiek	Doelen t.a.v. specifieke soorten en habitattypen met duidelijk gedefinieerde condities waaraan voldaan moet worden om desbetreffende doelen te bereiken	Specific		
Meetbaar	Monitoring, beoordeling en rapportage mogelijk makend	Measurable	Sturend voor bescherming en beheer	
Acceptabel	Met voldoende maatschappelijk en politiek-bestuurlijk draagvlak		Strategisch lokaliseren	Samengaan met maatschappelijke en economische ontwikkelingen
Realistisch	Binnen een aannemelijke tijdsperiode en met beschikbare middelen te realiseren	Realistic	Haalbaar en betaalbaar; passend binnen bestaande budgetten	
Tijdgebonden	Verbonden aan een bepaalde termijn			
Consistent	Op een vergelijkbare wijze voor specifieke soorten en habitattypen en daarvoor aangewezen Nature 2000-gebieden	Consistent		
Alomvattend	Alle kenmerken bevattend die nodig zijn om de status van een soort en habitatype te beoordelen als gunstig of ongunstig	Comprehensive		
Robuust	Bestand tegen toekomstige ontwikkelingen		Anticiperend op natuurlijke dynamiek en klimaatverandering	Robuuste en veelzijdige natuur; toekomstbestendige natuur
Flexibel	Ruimte latend voor uitwerking op regionaal en/of gebiedsniveau		Ruimte overlatend voor de concrete invulling op gebiedsniveau; balans tussen sturen en ruimte laten	Flexibele aanpak bij het behalen van doelen van de EU-richtlijn

Bijlage 2 Toetsingscriteria in Checklist beheerplannen

Tabel 5 De toelichting op welke wijze de toetsingscriteria¹ (waarmee de implementatie van de Natura 2000-doelensystematiek in de beheerplannen is getoetst) in de Checklist beheerplannen (Regie bureau Natura 2000, 2009) zijn behandeld.

Toetsingscriteria	Toelichting	Wordt het criterium in de checklist behandeld?
Cohherent intern	a. Moet er worden aangegeven of er bij de uitwerking van de doelen in de beheerplannen rekening is gehouden met de <i>relatieve bijdrage</i> voor een habitatype of soort aan de realisering van het landelijke doel en/of de landelijk SvI? b. Moet er worden aangegeven of (en zo ja, hoe) de <i>kernopgaven</i> zijn gebruikt bij de uitwerking van de te realiseren Natura 2000-doelen?	a. Alleen voor de relatieve bijdrage, zie §2.1.2, checkpunt 16: "Check wat het landelijk streefbeeld is en wat de huidige relatieve bijdrage (combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve bijdrage) van een gebied aan de landelijke streefbeelden is. Check of het deze onderwerpen, samen met de potenties van het gebied, leiden tot een goed beredeneerde gebiedsbijdrage aan de landelijke streefbeelden." De landelijk SvI wordt niet genoemd in de Checklist. b. Wordt niet duidelijk. In §2.1 (Instandhoudingsdoelstellingen) wordt beschreven dat de kernopgaven moeten worden overgenomen in het beheerplan (checkpunt 10). Er wordt niet uitgewerkt hoe hier invulling aan dient te worden gegeven.
Cohherent ander beleid	Moet er worden aangegeven hoe er is afgestemd met <i>andere beleidsopgaven</i> ?	Ja, in §2.4 (Bestaand beleid en regelgeving) wordt beschreven dat men moet letten op bestaande maatregelen van andere plannen/beleid en hoe de nieuwe maatregelen in het N2000 beheerplan kunnen worden verankerd in andere (beleids)plannen (checkpunt 27; 28). In de paragrafen 2.6 (Stikstof/PAS) en 2.7 (Water) staat een aantal specifieke checkpunten met betrekking tot maatregelen ten aanzien van stikstof resp. water (checkpunten 31–38).
Prioritering / Urgentie	Wordt er in de checklist aangegeven dat er prioriteiten moeten worden gesteld t.a.v. de realisatie van de gebiedsdoelen. En specifiek: wordt er aan de kernopgaven met een <i>Sense of Urgency</i> prioriteit gegeven?	Ja, in §2.3 (Maatregelen) wordt benoemd dat minstens aangegeven moet worden welke maatregelen zijn genomen voor de SoU's. Daarbij wordt benoemd dat deze op korte termijn actie vereist en dat hiervoor voldoende onderbouwing gegeven moet worden hoe men deze SoU wegneemt (checkpunt 24).
Specifiek & Meetbaar (1)	(1) Oppervlakte habitatype/omvang leefgebied: wordt er aangegeven dat men per doel moet aangeven wat voor oppervlakte men in hectaren nastreeft?	- Habitattypen: Ja, in §2.1.2 (Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen (in omvang, ruimte, tijd en kwaliteit)) wordt benoemd dat bij uitbreidingsdoelstellingen duidelijk moet worden aangegeven waar de uitbreiding zal plaatsvinden (echter geen checkpunt, maar alleen in begeleidende tekst benoemd). Verder wordt benoemd dat de te behouden of uit te breiden oppervlakte van habitattypen kwantitatief moet zijn bepaald, voor de eerste beheerplanperiode en op lange termijn (checkpunt 17). In §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) wordt daarnaast geadviseerd dat ingeval van deelgebieden, er per deelgebied wordt aangegeven wat men o.a. nastreeft aan huidig en toekomstig oppervlakte voor habitattypen(of leefgebieden) (echter geen checkpunt, maar advies).

¹ Op basis van de voorschriften van de Europese Commissie in de Commission Note (Europese Commissie, 2012), het Natura 2000-doelendocument (ministerie van LNV, 2006) en de Rijksnatuurvisie ((ministerie van Economische Zaken, 2014).

Toetsingscriteria	Toelichting	Wordt het criterium in de checklist behandeld?
		- HR- en VR-soorten: Concretisering van de HR- en VR-soorten blijft vaag. Er wordt in §2.1.2 (Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen (in omvang, ruimte, tijd en kwaliteit)) genoemd dat a.d.h.v. de draagkracht van het leefgebied moet worden aangegeven of deze groot genoeg en minimaal voldoende is voor duurzaam behoud op lokaal niveau (checkpunt 20). Wat hiermee wordt bedoeld, wordt niet verder uitgelegd. In §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) wordt wel geadviseerd dat, in geval van deelgebieden, er per deelgebied wordt aangegeven wat men o.a. nastreeft aan huidig en toekomstig oppervlakte voor (habitattypen of) leefgebieden (echter geen checkpunt, maar advies).
Specifiek & Meetbaar (2)	(2) Kwaliteit habitatype/leefgebied a. Wordt er aangegeven hoe kwaliteit van het leefgebied/habitatype kan worden gedefinieerd? b. Wordt duidelijk dat men moet aangeven welke kwaliteit van het leefgebied/habitatype men wil nastreven?	- Habitattypen: a. Blijft onduidelijk, er wordt niet aangegeven wat men kwantitatief verstaat onder goede of matige kwaliteit. b. Ja, in §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) wordt onder checkpunt 13 aangegeven dat de actuele kwaliteit van habitattypen moet worden bepaald a.d.h.v. 'de 4 pootjes' en in §2.1.2 (Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen (in omvang, ruimte, tijd en kwaliteit)) onder checkpunt 18 wordt aangegeven dat de te behouden of te verbeteren kwaliteit van habitattypen moet zijn gekwantificeerd. Hoe dit moet, blijft onduidelijk (zie a.). - HR- en VR-soorten: a/b: Er wordt onder checkpunt 14 in §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) aangegeven dat de actuele kwaliteit van het leefgebied van de soorten moet zijn bepaald. Er wordt niet aangegeven hoe men deze kwaliteit kan kwantificeren. Er wordt ook niet gezegd dat er moet worden aangegeven welke toekomstige kwaliteit van het leefgebied men wil nastreven.
Specifiek & Meetbaar (3)	(3) Populatieomvang (alleen voor HR- en VR-soorten): a. Wordt er aangegeven dat men moet aangeven welke aantallen men in de toekomst nastreeft?	Blijft voor beide type soorten onduidelijk: er wordt onder checkpunt 14 in §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) wel aangegeven dat de actuele aantallen van de aangewezen soorten moeten zijn bepaald. Verder wordt in §2.1.2 onder checkpunt 20 genoemd dat a.d.h.v. de draagkracht van het leefgebied van soorten moet worden aangegeven of deze groot genoeg en minimaal voldoende is voor duurzaam behoud op lokaal niveau. Wat hiermee wordt bedoeld, wordt niet verder uitgelegd. Alleen indirect wordt er aangegeven dat de toekomstige aantallen moeten worden genoemd, namelijk in een advies die eigenlijk betrekking heeft op een ander onderwerp. In §2.1.1. wordt namelijk geadviseerd dat in geval van deelgebieden, er per deelgebied wordt aangegeven wat men o.a. voor huidige en toekomstige aantallen nastreeft.
Acceptabel	Wordt er in de checklist aangegeven dat er aandacht moet worden geschonken aan het sociaaleconomisch draagvlak voor de Natura 2000-doelen en -maatregelen?	Ja, op dit punt wordt ingegaan in §2.8 (Sociaaleconomische aspecten). Checkpunt 39-40.
Realistisch	Haalbaar en betaalbaar: Doelen: Ecologisch haalbaar Maatregelen: Betaalbaar	Niet duidelijk uitgewerkt. In §2.1.2 (Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen (in omvang, ruimte, tijd en kwaliteit)) wordt beschreven dat het goed is om na te gaan of realisatie van de uitbreiding haalbaar is. Wat hieronder wordt verstaan, is niet duidelijk. Er wordt in §2.3 (Maatregelen) aangegeven dat het wat betreft de maatregelen uit het beheerplan belangrijk is om na te gaan of de maatregelen " haalbaar " en " betaalbaar " zijn. In beide paragrafen is het gezegde echter geen onderdeel van checklist punten, maar staat het in de begeleidende tekst erboven. Daarnaast wordt in §2.3 tevens beschreven dat de maatregelen

Toetsingscriteria	Toelichting	Wordt het criterium in de checklist behandeld?
Tijdgebonden	Wordt er in de checklist aangegeven dat de doelen nader uitgewerkt moeten worden in tijd (m.a.w. wordt er aangegeven binnen welke termijn men de doelen wil realiseren)?	in het beheerplan zo veel mogelijk SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) moeten worden gemaakt, bijvoorbeeld door te werken met aantallen hectares en zoekgebieden. Ook deze uitspraken zijn geen onderdeel van checklist punten, maar staat in de tekst eronder. Er wordt alleen in checkpunt 26 in §2.3 financiële haalbaarheid besproken: uit het beheerplan moet blijken welke financieringsbronnen aangewend worden voor realisering van de maatregelen. Ja, in §2.1.2 (Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen (in omvang, ruimte, tijd en kwaliteit)) wordt benoemd dat zowel voor de uitbreidingsdoelen als voor de verbeterdoelstellingen moet worden aangegeven op welke termijn deze doelen gehaald gaan worden (checkpunt 16; 18). Over behoudsdoelen wordt hier geen uitspraak gedaan. Verder wordt in §2.3 (Maatregelen) aangegeven dat de Sense of Urgency-maatregelen gedurende de eerste beheerplanperiode genomen moeten worden (checkpunt 24).
Consistent	Consistent gaat over een vergelijkbare wijze van doelformulering, waardoor vergelijking tussen de Natura 2000-doelen op verschillende (bestuurlijk) schaalniveaus mogelijk is, maar ook tussen Natura 2000-gebieden onderling. Consistentie is in feite een voorwaarde voor de coherentie (interne samenhang) en daarmee ook voor uitruilen tussen gebieden.	De checklist is een instrument dat kan worden gebruikt bij het opstellen van het beheerplan, maar de checkpunten die worden genoemd, mogen naar eigen inzicht worden nagevolgd. In de checklist zelf wordt consistentie van de doelen niet benoemd.
Alomvattend	Alomvattend betreft het meenemen van alle voor de staat van instandhouding van soorten en habitattypen relevante kenmerken bij de doelformulering. Dit is van belang om de staat van instandhouding van soorten en habitattypen te kunnen evalueren.	Komt niet terug in de checklist. Er wordt wel aangegeven dat de kwaliteitsopgave concreet en toetsbaar moet zijn uitgewerkt met de elementen uit het profielendocument, maar er wordt niet duidelijk hoe deze elementen zouden moeten worden geplaatst in relatie tot de gunstige staat van instandhouding. Ook blijft onduidelijk hoe de opgave voor oppervlakte van habitattypen, omvang leefgebied en populatieomvang bijdraagt aan een gunstige staat van instandhouding.
Robuust	Robuust heeft ermee te maken of men bij de doelformulering en uitwerking rekening houdt met toekomstige ontwikkelingen van onder meer natuurlijke dynamiek en klimaatverandering. In de Natuurvisie worden ook maatschappelijke ontwikkelingen genoemd. Hierbij speelt de afweging of doelen toekomstbestendig zijn oftewel ook op langere termijn realiseerbaar zijn. Dit heeft een sterke relatie met het criterium realistisch.	Is niet duidelijk in de checklist uitgewerkt. De term 'robuust' komt alleen voor in §2.7, waar wordt beschreven dat het op orde krijgen van de watercondities essentieel is om ecosystemen robuuster te maken voor de gevolgen van klimaatverandering. De termen 'natuurlijke dynamiek' en 'klimaat' komen (verder) niet in de checklist voor. In §2.1 (Instandhoudingsdoelstellingen) wordt wel gevraagd om een landschapsecologische systeemanalyse uit te voeren.
Flexibel	a. Wordt er in de checklist aangegeven dat het mogelijk is om een hoger ambitieniveau te stellen t.a.v. de Natura 2000-doelstellingen? b. Wordt er in de checklist aangegeven dat er in het beheerplan ook andere (niet-N2000)-doelen mogen worden gesteld? c. Wordt er in de checklist aangegeven dat de complementaire doelen ook mogen worden uitgewerkt in het beheerplan, ondanks dat deze zijn komen te vervallen?	a/b. Ja, in §2.1.1 (Beschrijving van de natuurwaarden) wordt benoemd dat eventuele andere/aanvullende doelen apart benoemd moeten worden (checkpunt 9). Verder wordt gezegd dat als voortouwnemers landschappelijke, cultuurhistorische en/of ander (niet-Natura 2000)-natuurdoelen aan het beheerplan willen toevoegen, dit kan op voorwaarde dat de doelen en de daarvoor benodigde maatregelen en budgetten expliciet apart worden weergegeven (checkpunt 9). c. Nee, niet specifiek. De term 'complementair' komt niet voor in de checklist.

Bijlage 3 Onderzochte beheerplannen

Nr.	Gebiedsnaam	Landschapstype c.f. Natura 2000-doelendocument ¹	Provincie	Voortouwnemer	Oppervlakte (ha)	Richtlijn ²	Status beheerplan d.d. sep '15
1	Waddenzee	Noordzee, Waddenzee en Delta	-	I&M	271,023	VR+HR	ontwerp
9	Groote Wielen	Meren en Moerassen - Laagveen	FR	Provincie	604	VR+HR	definitief
11	Witte en Zwarte Brekken	Meren en Moerassen - Laagveen	FR	EZ	433	VR	definitief
12	Sneekermeergebied	Meren en Moerassen - Laagveen	FR	EZ	2,279	VR	definitief
36	Uiterwaarden Zwarte water en Vecht	Rivierengebied	OV	Provincie	1,463	VR+HR	ontwerp
39	Vecht en Beneden-Reggegebied	Rivierengebied / Hogere zandgronden	OV	Provincie	4,105	HR	ontwerp
40	Engbertsdijksvenen	Hoogvenen - Resten hoogveenlandschap	OV	EZ	997	VR+HR	ontwerp
42	Sallandse Heuvelrug	Hogere zandgronden	OV	EZ	2,217	VR+HR	ontwerp
44	Borkeld	Hogere zandgronden	OV	EZ	506	HR	ontwerp
47	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	Beekdalen	OV	EZ	324	HR	ontwerp
48	Lemselermaten	Beekdalen	OV	Provincie	55	HR	ontwerp
50	Landgoederen Oldenzaal	Hogere zandgronden	OV	Provincie	578	HR	ontwerp
51	Lonnekermeer	Hogere zandgronden	OV	Provincie	105	HR	ontwerp
53	Buurserzand & Haaksbergerveen	Hogere zandgronden Hoogvenen - Komvenen in dekzandlandschap	OV	Provincie	1,249	HR	ontwerp
54	Witte Veen	Hoogvenen - Komvenen in dekzandlandschap	OV	Provincie	290	HR	ontwerp
58	Landgoederen Brummen	Beekdalen	GE	Provincie	677	HR	ontwerp
62	Willinks Weust	Hogere zandgronden	OV	EZ	51	HR	ontwerp
63	Bekendelle	Beekdalen	GE	Provincie	99	HR	ontwerp
79	Lepelaarplassen	Meren en Moerassen - Zeeklei	FL	Provincie	356	VR	definitief
98	Westduinpark & Wapendal	Duinen	ZH	Provincie	247	HR	definitief
99	Solleveld & Kapittelduinen	Duinen	ZH	Provincie	729	HR	definitief
100	Voornes Duin	Duinen	ZH	Provincie	1,432	VR+HR	ontwerp
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Duinen	ZH	Provincie	1,624	VR+HR	definitief
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	Meren en Moerassen - Laagveen	ZH	Provincie	2,008	VR+HR	definitief
104	Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein	Meren en Moerassen - Laagveen	ZH	Provincie	711	VR	definitief
108	Oude Maas	Rivierengebied	ZH	I&M	474	HR	ontwerp
111	Hollands Diep	Rivierengebied	NB / ZH	I&M	4,224	VR+HR	ontwerp
113	Voordelta	Noordzee, Waddenzee en Delta	ZH / ZE	I&M	83,534	VR+HR	definitief
119	Veerse Meer	Noordzee, Waddenzee en Delta	ZE	I&M	2,539	VR	ontwerp
127	Markiezaat	Noordzee, Waddenzee en Delta	NB	Provincie	1,832	VR	ontwerp
151	Abdij Lilbosch en voormalig Klooster Mariahoop	Hogere zandgronden	LI	Provincie	15	HR	definitief

¹ Ministerie van LNV (2006); ² HR = Habitatrichtlijn; VR = Vogelrichtlijn

---

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T 0317 48 07 00
www.wur.nl/environmental-research

Wageningen Environmental Research
Rapport 2779B
ISSN 1566-7197

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AB Wageningen
T 317 48 07 00
www.wur.nl/environmental-research

Rapport 2779B
ISSN 1566-7197

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

